
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
1817

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՔ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՑ ՔԱՀԱՆԱՅԻ
ՍԿԵՒՌԱՑՒՈՅ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՔ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՑ ՔԱՀԱՆԱՅԻ

ՍԿԵՒՌԱՑՒՈՑ

ՑԱՂԱԳՍ ՀԱՄԱՊԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ՝

ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՑ

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ Տ. Տ. ՄԱՏԹԷՈՍԻ ՎԵՀԱՓԱՌ

ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԵՒ Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՍՐԲՈՑ ԱԹՈՌՈՑՍ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

Տ. Տ. ԵՍԱՅԵԱՅ ՆՈՐԱՊՍԱԿ ՍՐԲԱԶԱՆ

ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԵՒ Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼՍՈՅ

Տ. Տ. ՊՕՂՈՍԻ ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍ...

ՏԻՊ ԵՐՐՈՐԴ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ

1865

Grad
EREN
246
1.11.99

Ա. Զ. Դ.

ՕՌՍԱԶԻԿԱՑ մատեանս Համապատմութեան երկրասասան Առաքելոց, որ առ յաճախութեան խու-զարկու և հետազօտին բանասիրաց Ազգիս երկիցս մա-տուցաւ 'ի լոյս 'ի սուրբ Աթոռոյս, երրորդ անգամ ըն-ծայեմք 'ի տիպ հանդերձ յաւելուածով ինչ ինչ գրոց, որք յառաջին տպագրութիւնն 'ի բաց թողեալք էին՝ իբրու ապացոյց լինել նորա խնդրոյ կարծեցեալ գլխա-ւորութեան որդւոյն Գեորգայ։ Իսկ մեք զարդիս յաւե-լումք և զնոսին զաւան երկուց. նախ՝ առ 'ի բովանդակել 'ի մի զգրեանս երկու աշխատասիրաց բարեխնամանն հեղի-նակիս, որոյ մէն մի երկասիրութիւն հազուագիւտ առնէ ո-րոց 'ի խնդիրս կրօնի և Եկեղեցւոյս Հայաստանեայց շաղկեալ կայցեն բնաւ երբեք։ Երկրորդ. զի 'ի յաւել-ուածս անդ խօսի հեղինակս և զայլոց խնդրոց վերաբե-րելոց յառաջնութեան և նախապատուութեան Աթո-ռոյս. որով ցուցանէ՝ եթէ կաթողիկոսունք Հայոց ըստ կարգի իշխանութեան նախամեծար են քան զՊատրիար-գունս Յունաց. որք զորով մասնաւոր իւրք քաղաքի է-

պիսկոպոս, ոչ համարին ընդհանրական գլուխ ազգի միոյ եկեղեցւոյ, որպիսի է կաթողիկոսն Հայոց։ Ի կարգ ան-կեալ քանիցն իւրոց՝ խօսս գնէ և ընդդէմ ինքնահաճ կարծեաց Յունաց, որք չորս աթոռս և եթ ընդունելով նախաթոռս, այն է զաւետարանչացն, և 'ի նոսին ըզ-կոստանդնուպոլսին վասն կայսերանիստ լինելոյ 'ի պա-տուի ունելով քան զԵրուսաղէմայն, ցուցանէ հերքմա-նըս՝ եթէ վերջինս այս նախապատիւ է քան զամենայն առաքելական Աթոռսն յաղագս որ 'ի նմա կատարելոյ անօրինական խորհրդոցն, և զի անդ հաստատեցաւ իշխանութիւն Եկեղեցւոյն 'ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի Ճշմարիտ Գլխոյն։

Այս առանձինն ևս զԿոստանդնուպոլսէ խօսե-լով ցուցանէ՝ եթէ ոչ է այն Աթոռ առաքելական, գո-լով յետոյ քան զհաստատութիւն եկեղեցւոյն շինեալ. այլ յափշտակութիւն է իրաւանց Աթոռոյն Եփեսոսի, զոր նուաստացուցեալ՝ ընդ նորա իշխանութեամբն ար-կեալ են հակառակ առաքելական քանոնին՝ ընդ նուաստին կարգելով զնան։ Եւ հաստատեալ 'ի քանից Աւետա-րանին, եթէ ոչ ըստ կարծեաց Յունաց չորեքին ա-թոռքն և եթ՝ Աւետարանչացն կոչեցեալ, այն է Երու-սաղէմին, Անտիոքայն, Կոստանդնուպոլսին (Եփեսոսի), և Աղեքսանդրիոյ՝ են գլխաւորք, այլ ըստ Փրկչին պար-գևելոյ եպիսկոպոսանիցն հաւասար իշխանութեամբն 'ի միոյ Եկեղեցւոյ իւրոյ, գլխաւորք և համապատիւք են յեր-կոտասան Առաքելոցն հաստատեալ Եկեղեցիք 'ի ափիւռս աշխարհի 'ի մասին իրաւասութեան, և 'ի նոսա նախա-մեծար՝ Աթոռն Երուսաղէմի 'ի պատիւ անօրինական խորհրդոցն կատարելոյ 'ի նմին, որպէս աստցայք։

Արդ, զի և այս խնդիր ոչ գոյզն 'ի կարևորաց աւելի համարի 'ի տեղեկութիւն, վասն որոյ յաւելեալ աստէն յերրորդում տպագրութեանս՝ մնացք բանաւորաց Ազգիս և Ճշմարիտ Նախանձաւորաց սուրբ և կաթողիկէ Եկեղեցւոյս, առաւելագոյն ջանիւ և Նախանձու բերել յընթերցումն սորին: -

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՔ
ՄԽԻԹԱՐԱՅ ՔԱՀԱՆԱՅԻ
ՍԿԵՒՌԱՑԻՈՅ

Յաղագս համապատասխանութեան երկոտասանից Առաքելոց․ ընդդէմ այնոցիկ՝ որք նուազ առնեն զերկոտասանն քան իշխանութեան քան զՊետրոսի . և զՊատրիարքն մեծ գոլ առնեն քան զկաթուղիկոս :

Ի հրամանէ Թագաւորին Հայոց Հեթմոյ և ՚ի յորդորմանէ եղբօրորդւոյն կաթուղիկոսին Յակոբայ :

ԱՆՀԱՍԱՆԵԼԻ և անծանօթ ծոցոյ ծնունդ միայնոյ Հօր Միածինն որդի, որ է լոյս փառաց և նկարագիր էութեան նորա ; մարդասիրապէս եկեալ ՚ի լրումըն մարգարէական տառիցն . և զմեր նուաստութիւնս ընդ իւրոյ ծայրագունին միացուցեալ Աստուածութեան, և կատարեալ զբոլոր Տնօրէնութիւնն, մերձ ՚ի կամաւոր չարչարանսն պատուէր տայր Առաքելոցն վասն ելիցն՝ որ կատարելոց էր Երուսաղէմ, և յաղագս հանդերձելոցն նոցա :

Իսկ զծայրագոյնն և զառիթն իսկա-

պէս սիրոյն, զխոստացեալն պարգևեաց Տէր։ Նայ խնդրայր ընծայեսցէ. աշխարհ բանիցն՝ ասելով. «Զխաղաղութիւն զիմ տամ ձեզ. և զխաղաղութիւն զիմ թողում ձեզ»։ Նա զանազանեալ բացորոշէ 'ի սովորական նոցա խաղաղութենէ, զի մի պատրեսցուք 'ի վայր քարշեսցիմք 'ի հաճոյսն, որ ոչ ունի բաց իրացն հաստատութիւն, այլ բաց անուանն միայն ընդունայնութիւն, հրամայէ. «Ոչ որպէս աշխարհս տայ՝ տամ ես ձեզ». որպէս զի վերամբարձեալ մտածեսցէ զմիտս մեր՝ ձգեցեալ առ [illegible] 'ի բարձրն կոչ՝ յամենայն հեշտական խռովութենէ։ Բաց դորա որք ընթերցան և զհետ ընթացան առաւել մերձեալ 'ի վեյերկս զատանել, անմաշխարհիկն կարծեաց մտաւ՝ ասելով. «Դուք չէք յաշխարհէ աստի». և Պօղոս զնոյն խոհէ 'ի Քրիստոս ասէ. թէ «Նա խաղաղութիւն մեր, որ արար զերկոսեանսն մի, և զմիջնորմն ցանկոյն քակեաց՝ զթշնամութիւնն 'ի մարմին իւրում». այսինքն զբաժանարարութիւն, որ անջրպետէր զմիջնորմոյն նոցա յԱստուածոյ. վասն որոյ և այլուր իսկ յայտնի ցուցանէ՝ թէ «Զխորհուրդս քակեմք, և զամենայն բարձրութիւն հպարտացեալ 'ի վերայ գիտութեանն Աստուծոյ,

եւ [illegible] [illegible] [illegible] 'ի [illegible] [illegible], [illegible] ։ Տեառն Թէ [illegible] 'ի բաց [illegible] [illegible] [illegible] 'ի [illegible] Հասեալ , որ [illegible] [illegible] [illegible] շուրջ [illegible] [illegible]՝ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] եւ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]՝ [illegible] [illegible] [illegible] , [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] , [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ոչ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]՝ [illegible] [illegible] . եւ Թէ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 'ի Քրիստոսէ , որ եւ Քրիստոս [illegible] [illegible]՝ Թէ [illegible] [illegible] [illegible] 'ի [illegible] [illegible] , [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]՝ [illegible] Աստուած եղ՝ եւ ոչ մարդ ։

Որպէս եւ պատմէ Աւետարանագիրն Թէ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] եւ [illegible] [illegible] 'ի [illegible] [illegible] , [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] եւ [illegible] 'ի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

կարծեայ ։ Իսկ՝ յորժամ մեկնեցաւ ՚ի Հռովմա
այսպիսի կերպ. որպէս ա՝ մեծագոյնն էր եւ
դեռ եւս ոչ ժամանեալ ՚ի հասանելն
Թիւն ; ասէ յիշատակ Տէր՝ « Ոչ է այսպէս
՚ի միջի ձեռամբ, որպէս որ ՚ի Նիկոմեդիա
իշխանութեան . այլ որ կամիցի ՚ի ձեռն
Նոր՝ եղիցի ամենեցուն
ցա զայս որպէս առաջնոյն
յանձն առեալ առաջնոյ երկնային
եւ արդեամբ կատարեալ. Պետրոս առաքելոյն
ամենայն ուրեք
ինքն որպէս Պետրոս
Զանազան կոչել զնոյն
Հաւատոյն առաքինութեան, եւ զորս
հաստատ իւր անուամբ ։ Ձեռնադրութեամբ այ-
րոց հետեւ, արդարեւ
Իբր Պօղոս՝ որ բազում առաքելութեան
զնոյն առաքելութեան
նոցա, որում կոչէ զնոյն
եւ զիւր մեղաւորաց . եւ
բարձրագոյն պատուոյն ընդ առաքելոց,
անմարմնոյն փառք կոչել զնոյն
սուրբ. եւ զնոյն մեզ
տերունն ՚ի պատուի
եւ զի է երկաքանչիւր
Զանձինս . Իսկ մեր զայնց
Նիստոյ՝ այլ իսկ չաստիւ

[illegible] զաւրութեանցն զնոյն ստացեալ՝ [illegible]
[illegible] 'ի [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Թէ [illegible],
[illegible] 'ի մերոց
[illegible]. [illegible] և [illegible]
[illegible] և [illegible] ընդ [illegible]
[illegible]. Այսպէս [illegible]
[illegible]՝ ընդ Գեւորգայ [illegible]
[illegible], և [illegible]
[illegible] ընդ [illegible].
[illegible]
[illegible]
[illegible] առ Գեւորգա՝ առ 'ի
[illegible], և
[illegible]
[illegible]
[illegible], և [illegible].
[illegible]
[illegible] և [illegible]՝
[illegible] 'ի [illegible] 'ի
[illegible]. և ընդ [illegible]
[illegible] 'ի [illegible]. [illegible]
[illegible]՝ և [illegible]
[illegible] 'ի [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible].

զորս միւսանգամ բուռն հաղորդութ հանդերձեալ Աստուածով, զորս հաստատեալ ընծայեցուցեալ լուծցուք մի բնաւ միանգ՝ ոչ մասնաւորաց ինչ բանիւք և կամ առաջոց Տիրաստուածա-նութեամբ, այլ առաքելական և մեծա-գործական բանից վկայութեամբ. և զոր 'ի Քրիստոսէ ընկալեալ հրամանի կենդանարա-թեան. Եւ զայս ոչ առ 'ի բաժանումն այսու-առաջ պարզին Գեղարդի. գուն. և մեծագ այլ առ 'ի հաստատութիւն անփոփոխութե-նաւս և զերազանցութեան աստուածահա-կան կրից և նախանձու. և 'ի Այսպէս նութիւն նախնութեան եկեղեցականաց իշխանութեան. որ պարտ է կարգ յիշխանս 'ի Տեառնէ ոչ 'ի վերայ միաբանութե այսպէս լսա իւրաքանչիւր միջնաբերդն նոցա չ ես զայս են ոչ առաքեալ, այլ ընկեր օրինակս հօրն յՍուրբ աստուածաբանն. և առաջ զանձն ընդ ամենեցուն 'ի նզովս, զի զամենեսին չահեցելին 'ի Քրիստոս: Եւ նոքա զանձն մանաւանդ զիջուց վերայ դրեալ հանդերձեալ զի մի անմխթեր և կործեալ հանդերձեա-լոյն թուեցի. և այսպէս սկիզբն արդեա-ցուք հանդիպմանն մերոյ և սրբու-թանուդեանցն և ընդդիմութեան բանիցն նոցա.

Եւ եղև այս 'ի հայրապետութեան

Հայոց պատմագրեալ քառասներորդ եր-
կրորդ ամին. և 'ի թագաւորութեան
Արքունեան տոհմին Հեթմայ, որոյ յայժմ
աթոռոյ վիճակեցեալ առաջնորդութիւն
յանձնեալ լուսոյ, և հրամայեաց մեզ
գրել աշխարհագրութիւնն։

Եւ յետ ի հողմանցն յառաջնոց, 'ի հայ-
րապետինն Հռոմայ քիլոն բառ լատի-
նացւոց բարբառոյ, որ թարգմանի 'ի
լեզուս մեր գրիչն՝ բայց ներգործու-
թեանն նուիրակ։ 'ի յերկիրն Գալիլեա-
ցւոց 'ի քաղաքն Պտղոմայեաց, որ այ-
ժմիկ կոչի Աքքայ. որ իշխէր ըստ Հռո-
գեղեցիկ աշխարհին ծառայեցելոց փիւնի-
կեցւոց մինչ 'ի մեծն Անտիոք, և ամե-
նայն Պաղեստինի, որ ընդ Հռովմայեց-
ւոցն։ և բառ այնց հնազանդելոց տա-
րեկան Հայրապետն մեր 'ի բանից լա-
տինացւոց, որպէս զի բառ նոցին և նա
ընծայակեր լիցի։ Իսկ Հայրապետն մեր
ամենայն իմաստ հոգւ սարքեալ այնմ, սակս հռ-
ովմէականաց յուշ առնէ 'ի ձեռն պատ-
գամաւորաց զօրս առ այլս առաքեալ.
զի 'ի յանցին և այնր փոյթ տարցին. իսկ
նոքա ոչ-դիւրաւ եկեալ, որպէս ախորժէ-
ին՝ և զայրացեալ ցասմամբ դարձան։
Իսկ 'ի նոյն ամուրս Օշին եղբայր թա-

դանս որին մերոյ, Թէպէտ առաջնական հրաշ-
մանեան գծոց [illegible] Փեշաւան-
ղաքն Ա. քաղաքա՝ առ Լ. [illegible] և [illegible]
և յետ պատահմերքն [illegible]
յոյժ մեղադրել էր կաթուղիկոսին [illegible]
րոյ՝ որպէս ամարդոյ. զի եթէ [illegible]
վասն ստարախիրութեան և [illegible]
թեան. ապա այն վասն [illegible] հարցին
զոր ունի ի Հռոմէից եկեղեցւոյն [illegible]
էր անուանել զնոյն. Այլ [illegible]
առ Թագաւորն մեր պատմելով [illegible]
նայն և առաւել ևս [illegible]
քննական բարուց. Սակայն մերոյ [illegible]
բարձրացուցանողաց և [illegible]
ւաստացուցանողաց՝ ինքնասէր [illegible]
վարկուցեալ զբաղդատական [illegible]
յաւէժ առանեն Հայրապետին մերոյ, [illegible]
ւեն՝ զի պատրաստեսցէ [illegible]
նամակաւ, կամ հրովարտակ հանդերձ
ընծայիւք ընդ [illegible] կաթուղիկոսին զի
երթիցէ. և նա [illegible]
ռեալ զպատուէր՝ [illegible]
և նա զբանն. և [illegible]
ձակայքն էին՝ առ [illegible]
համարեցան զիմ [illegible]
հրամանեալ [illegible]
իմ Թէպէտ և [illegible]

բարւոք [illegible] ամփոփեալ յանձին սուրբ զան-
[illegible] դամբարանն զայս [illegible] պատուեալ
[illegible] թեան ա-
[illegible] զի այր ձար-
[illegible] եւ [illegible] բանիւ, բայց բա-
[illegible] երեն զրեալ:

— [illegible] եր ժամանակին՝ ի
[illegible] Հայ-
[illegible] Դեկտեմբերի
[illegible] մեզ ու-
[illegible] մեզ
[illegible]
[illegible] Այս [illegible]
[illegible]
[illegible] լինել եւ [illegible] մեզ
[illegible] զի եւ մեք պատրաստ
[illegible] եւ [illegible]
[illegible] եւ մեք
[illegible]
[illegible] եւ [illegible]
[illegible] կարծեցաք
[illegible] եւ ոչ [illegible]
[illegible]
[illegible] եւ թէ
[illegible] թէ [illegible]
[illegible] զի [illegible]
[illegible] որ կային

[illegible]

զի [illegible] խնդիր էր միոյ, ոչ կարէր [illegible] զամ՝ որպէս [illegible] առնել, [illegible] ոչ [illegible] [illegible]. և եթէ [illegible] [illegible] և [illegible] էր [illegible]՝ [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], և [illegible] [illegible]. և [illegible] [illegible]՝ [illegible] [illegible] [illegible]. և [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] 'ի [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. և [illegible], և [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]՝ [illegible] [illegible]. և [illegible] [illegible] եթէ ոչ [illegible] էր [illegible], [illegible]՝ [illegible] [illegible].

[illegible]. և [illegible], [illegible] [illegible]. և [illegible] [illegible] 'ի [illegible], [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] խնդ է, մեր ; ոչ կարեմք անձանց զայս՝ որպէս ողորմելով սակաւ, ընդդէմ ոչ կարէաք առաջնոյ զայր. և եթէ յանցանս համակի ընդդիմանոյն և [illegible] էր յամենայն՝ [illegible] ՚ի մեծին, զնա բնակեր թշուառ թէ մերոյ [illegible] թիւն, և այժմ զինչ [illegible]. և այլ յորսն խաւարեալ՝ [illegible] ոչ [illegible] ընդ զայս [illegible], և մեք [illegible] և եթէ [illegible]. Ես ՚ի Հանգստարան [illegible] մի՝ [illegible] [illegible] [illegible] թագաւոր [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. և [illegible] [illegible] յայժ, [illegible] [illegible], և [illegible] յարուցեալ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] մերոյ աղաչելով, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]՝ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]՝ յայժ [illegible] եթէ ոչ [illegible]. և [illegible] [illegible] [illegible]՝ եթէ ոչ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] էր [illegible] [illegible], յորս [illegible] [illegible] յայժ՝ [illegible] [illegible] [illegible]:

Եւ [illegible] [illegible] [illegible] հայց. և մեր ոչ [illegible] յանձն, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ընդ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ՚ի [illegible] [illegible] [illegible], զի կամեր [illegible]

ժեւ զմեզ 'ի դիւտ խորհրդականն Նեւոյ
ծանուցող երկուց բանից' այնոցիկ' զորս
հանդերձեալ եմք պատմել։ Եւ յետ այս
որիկ երբե տան ընդդիմեցաւ, կոչէ և
քաղցր ցուցանէ մեզ դէմս՝ և տայ չի
բազում աւուր ընկալեալ էր յինէն զանցաւոն
րեւ. ընդ քեզ. զի ընտրեալ է կամին
քո՝ զի այր բանիբուն եւ դիւտ յանդգն
քս, զի օգտակար Թերթս կ'ոյսն. խաղաղ
հարկ տմնիցս ոչ եւս Թէպէտ մեծապէս զգայի
և այժմ խոստացայ . . . . . .

Այս իմ պատմութեանս սկզբնաւորութիւն
այն՝ առնեմ, եթէ ոչ եմ որինչ հարցէք
սրբ. և որ տանջն ընդ քիչ Թեթեւ
ոչ էր ամեղեակ յեւանսութեան կենդ. յերկ
քեզ յերկուց պատճառաց' զոր մանկանց
մի՝ ըստ իմաստասիրական բարոյից առն
յաջողակութեան, և միւսն՝ ըստ կաշա
կերպութեան փրկչին անտարբերութեան
Թեան, զոր ինձ էր առնել. զի յայժ
էր ինձ գալն, սակս զի աշակերտակար
օգտէք, յորոց յայժ էք հեռանեալ
տուածաշունչ գրոց։ Բայց որովհետեւ
յերբեցից բանս սորա, զի տրտմեցուցին
ոչ սակաւ էր ինձ՝ զոր արտաքսեցին, զի ոչ
ընկալար զընծայսն մեր. զի այն ոչ ա-
ռաւելութիւն էր առ ձեզ, և ոչ նուա

դութեան՝ առ որ առաքեալսն. և ոչ ըն-
դունելով ընծայեցուցս՝ չեղէ մեղուցեալ քաղ-
նիւք թէ ոչ, և պատասխանեցին ոչ լուաք.
Իշխ. Մամիկոնեան ազն՝ ասէ, այս ապա-
ցոյց՝ որպէս և կամիս, մինչև խօսեցաւ.
և ասաց. երկիցի քան զանձն քում. և ա-
ռէ՝ այր փիլիսոփայն եւ՝ որպէս ասացի, և
դարձեալ խորհրդեամբ առնես պատասխանի:
Իշխ. էր ժողով առ նա մեծ յաւուր յայն
մեծի ընծայաբերութեանն՝ որոյ անուն Զուար-
թի՝ այր խաղաղարար. և Մուշեղ[1] Գուանի
քան գ. և Արշամանունի[2] առանց հիւանդանա-
ցեալ ամենայն իշխանք ծովեզերեայց՝
քաջ Տէր Իշխանի[3]; և բաժանեալ Առա-
ջաւորն ... ոչ զխնդրեալ զպատճառ ժողո-
վոյն թէ՝ վասն մեզ էր, և թէ յայլ ազգս
տես... Իշա. առել, գնալով կարացից ըն-
դդէմ մեր զօրացն առնել պատերազմ.
մանաւանդ եթէ վասն եկեղեցւոյ է
խնդրեն. և մի հասցէ յայս՝ եթէ զի ա-
ռաքեցից այսր հեր զպատերազմ, զի
բազում անգամ լինի յաղթութիւն՝ զի
փառացն պատուահէր բարեբախտութեան.
զի եկեղեցին Հայոց յոյժ է փառաւոր ի
մտաւորութիւնս՝ և վարժեցելովք Առա-
ջաւո...

1 Տէր.
2 Հրամանատար.
3 Իշխան.
4 Փառապանծ.

ծաղկունս գրոց և անգղիերէն՝ որոց վերջինն
էր եմ։ Նոյն որոց յառաջադիմութեան, մե
ղօրոց ունելով հրաման և վարժապետութեան
'ի Հայաստանեայց մայրն, առաջ գնաց երկրորդ
զաւակեան խելօք, աստուածաբանական։ Անձնդիր
ոչ՝ երկիւղ և սարսափ. և նոյն հայրապետ
մտադրեալ գնացեալ հանէր 'ի մեծութիւ
նութեան գանձուց երկրին, զոր 'ի հնոց
և 'ի նորոց հանդերձ՝ առաքինութեամբ մեծի
պատուականութեան. և հանդէս բազմութեան
յայտ առնելով։ Նոյն ամենայն վիճակացս
ցեղ թէև աւելի յանդուգն և պատուականութեան
որ առեալ յոյժ՝ և առաջին զօրութեան
որդիներն իշխանութիւն ընդհանուր հայոց
ցանել, առաջին՝ երէց հայրենիք լինել
կայրէ գնել, ասէ առաքելական Պօղոսի
զերգեալն՝ որ է Յիսուս Քրիստոս ի յԱստուծոյ
մերում. և ես յաւէտ մի զնոյն ինքն յառաջ
Զորօ բանին "Նէթէ որ չհնազանդէ 'ի մեր
բայ հրաման պատուիրին՝ հաւատացեալ, որ
Նա ասէր չհնազանդ՝ մի խառն յայնմանէ
հրոյ. այսինքն՝ աստուածոյ նորին փառաց
պետութեան. այլ ունի և պարծանք ևւս
ծերայ է զանեալ հրով. հոգեւոյն ... ...
ցեալ բանիցն. զի ծնօղք. և այս չէին՝
վարձս առցէ. բան առաքելոյ Պօղոսի
բանն, և ամէն՝ այո։

քնոյ ստուեր . և [illegible]
նոցա կամրջան [illegible]
[illegible] . . . [illegible]
Հոգին ասութ. [illegible] 'ի [illegible]
չեցի զնախն Տեառն իւր [illegible]
միջամեաց 'ի Զուրք [illegible]
'ի Հոգին ասութ[illegible]

Տեառնն՝ զի ոչ [illegible]
նա. իշխանն՝ [illegible]
այլ և իշխանութեան [illegible]
նա: Լուր. Պետրոս [illegible]
քրն իշխող նոցա ոչ [illegible]
պատուհասմանն. որպէս Տէր [illegible]
[illegible]
և կամիմ ո. այլ [illegible]
զհրամանն զոր. և ոչ [illegible]
ասէ. « Լուկ սուր՝ [illegible]
պարգևն եա Աստուած [illegible]
և մեզ՝ 'ի հաւատայն 'ի Տէր Յիսուս Քրիս
տոս, Խուկ արդ՝ [illegible] կարող է [illegible]
գեղուլ զԱստուած. և [illegible]
և տալ ընեցին. յայտ է՝ [illegible] 'ի [illegible]
քննութիւն: Տեառնն [illegible]
ասէ՝ զի ոչ է զրուխ Պետրոս [illegible]
[illegible] զի [illegible]
[illegible] ասէ [illegible]
[illegible], և զայն [illegible] Պետրոս

զծառայութեան հնազանդութեան թիւնն [illegible] մեր [illegible] [illegible] [illegible] բայց զոր ունիմք՝ հրամանն Աստուածոյ և ՚ի սրբոց Առաքելոցն [illegible] է մեր, որպէս ասաց [illegible] թէ « Ամենայն [illegible]

[illegible] այսմ բարձրագոյն պատուիրանացն [illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ՚ի [illegible]
[illegible]
[illegible] է և [illegible]
[illegible]
[illegible], և
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible], և [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible], [illegible]
[illegible] ՚ի [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ՚ի [illegible]
[illegible] և [illegible]
[illegible] ՚ի [illegible]
[illegible]

Նոցա հնազանդութիւն խոստանայք 'ի մերոնցն , այլ զերկոտասանիցն միայն , որք զմի և զնոյն ունէին իշխանութիւնս և պատիւ :

Ըստ Նիկիաթն հանդիպեաց ընկերացն շարժեալք յայժ . զհետ ... Պետրոս առաքելոյն :

Պատասխանի . եղիցի նշանակեմ , զոր գիտեմ զգիտացն :

Եւ ասէ , որպէս ... համբառնալոյն զնա ... :

Եւ ասեմ , զնա ... եակ . և այս՝ յերկուց պատճառաց 'ի մոռացման յետ ընթերցանելոյն որպէս մարդ եղով , և կամ թէ մի համձայն առ մեզ գրեալքն . այլ ինձ յայժ է պարզ եթէ յայսմ աշակերտութեան ... Հռոմմայ : ... բայց ոչ 'ի բանից առաքելոց ... ոցիկ գրոց՝ Աւետարանին և Պետրոսի և Թղթոցն կաթուղիկէից , և Պօղոսի առաքելոյն , և այլոցիկ մեր հնազանդեցեմք որպէս Աստուծոյ հրամանացն :

Ըստ Նիկաթն որպէս ... յորժամ Թագաւորն ձեր կայսեր ... ըէն՝ ոչ կացուցանէ 'ի մեջ ... խաւար :

Պ [illegible] ասեմ, [illegible]
[illegible] պատմութիւնք մեր [illegible] առ Հա-
[illegible]

Եւ ասեմ. ոչ վասն նախապատուու-
թեան [illegible], այլ որքան ստոյ-
[illegible] թագաւորն :

Եւ ասէ. այսպէս անձնայն Դաւրի-
թեք. [illegible] զինու և Արծուէսք և
Վէսպք պարտին հնազանդ լինել աթո-
ռոյն [illegible] որպէս գլխաւորի. և զի
յամենայն [illegible] կարգի թուէր զկա-
թողիկոն, ընդ [illegible] բերեալ իմ՝ զոր
յետոյ պատմեսցուք զպատմութիւնս:

[illegible] ասեմ այն. եթէ ցուցանէք
յառաջ [illegible], եթէ յերկա-
[illegible] եւ զՊետրոս գլուխ
[illegible] ընդունիմք. որպէս եմ[illegible]
[illegible]: Այց և մեք ոչ եմք ան-
[illegible] Փրկչին, ըստ այնմ՝ թէ
«Ելանեմ ես առ Հայրն իմ». զի երկու-
[illegible] միով զօրութեամբ, յորժամ
հանդերձեալ էր կամաւոր չարչարանօք
մահու [illegible] ասէր «Եթէ ես առ
[illegible]. իսկ մխիթարիչն Հոգին
[illegible] զոր առաքեսցէ Հայր յանուն իմ,
նա [illegible] ուսուսցէ ձեզ զամենայն, և
յիշեցուսցէ ձեզ՝ զոր ինչ ասացի ձեզ»:

Իսկ յերկրորդն և յճշմարտապէս հաւատա-
ցողն պատմէ Ղուկաս՝ թէ « Յայնժամ
եբաց զմիտս նոցա և այլն », զոր էր միայն
պատրաստ որ եղև՝ զոր յառաջագոյն նա-
խադի. Եւ ասէ ես առաքեմ զաւետիս
Հօր իմոյ ՚ի ձեզ. և դուք նստջիք ՚ի
քաղաքիդ Երուսաղէմ, մինչև զգենու-
ջուք զօրութիւն ՚ի բարձանց. Երևին
զհոգին մինչև ՚ի Պենտեկոստէին, և սովորա-
ձեռաց դնելոյ իւր՝ զծրագրեալ զհոգին. և
եղև յօրհնելն նորա զնոսա՝ մեկնեցաւ
՚ի նոցանէ և վերանայր յերկինս. և նո-
քա երկրպագեալ դարձան յԵրուսա-
ղէմ։ Այլ յայտնապէս առաւել երևի ընդ
հաստատութիւնն, զի ձեռնադրելոց
զհոգս և օրհնելոց համբառնալով, և յետ
իւր ՚ի Հոգւոյն սրբոյ առաք զհոգին առա-
քելոց՝ և ոչ ՚ի Պետրոս. այլ՝ միթէ է որ-
նէին զհոգի գլուխ երկոտասանիցն։
Պարձէայլ ասեն. ասա ոչ է գլուխ
Պետրոս առաքելոցն, և կայր յայնմն.
որպէս զի յուրաքան եղեց՝ զի չարափո-
խեցեն զինեն իբրև գերեխթիւնն։
Այլ ասեմ, ոչ կարեմ ասել թէ է՝
և կամ թէ ոչ է, զի յերկուց կողմանց է
փաստեն. զի որպէս ասացեմ՝ թէ ոչ է,
հակառակ եկեղեցւոյն Հռոմայ. և զի

ասոր կարծեմ ասել՝ թէ է, զի ոչ եմ անընթերցեալ 'ի Նոր կտակարանս։

Ինչ ասեն, մինչ գրեալ է՝ թէ Դու ես վէմ, և այս յաղագս վիմին՝ յիւրում զեկեղեցին պատասցուք։ Իսկ ընդդիմակաց ութեանն ասեմ, ոչ է վէմն անուն, Կեփա է յովհան. գլուխ խոստացայք, ասացէք յառաջ՝ և ես ընդունիմ։ Իւ կեփա ոչ կարացին 'ի գրոց ցուցանել, բայց Ճանացին որսալ։

Որոց, դու փարդաւագեա գոլով՝ որպէս ասացին։

Սակայն որպէս յառեանի Տեառն Հա-յեալ կամ 'ի պատասխանատուութեան ընդ որոց խօսեցաք, վասն որոյ հարկ է զճշմարիտն ասել. ես 'ի բեմբասացու-թեան իմում որպէս գլխաւոր վերա-կացուք զՊետրոս և զՊօղոս։

Իսկ Աւետմն, ոչ է գլուխ Պօղոս. վասնզի միոյ եկեղեցւոյ՝ ասէ, երկու գլուխ ոչ վայել է։

Իւ ասեմ՝ այդ յիրաւի, քանզի ճըշ-մարիտ գլուխ եկեղեցւոյ Քրիստոս է, որպէս ասէ Առաքեալ առ Եփեսացիս՝ ՚ի Թէ «Յարոյց զՔրիստոս. և զնա ետ գլուխ ՚ի վերայ ամենայն իրիք եկեղե-ցւոյ, որ է մարմին նորա, լրումն՝ որ զա-

մենայն յամենայնի լնու »․ և ոչ Պետրոսի՝ ասէ մարմին զեկեղեցի, և զնա լցուցանող։ Ու յաղագս այսր յոլով եղև տարաբերութիւն, մինչ զի ձանձրանալ լսողացն․, զի կրկնաբանէին՝ եթէ դու զիա՞րդ ասէիր զՊետրոս գլուխ։

Ու ասեմ կարճառօտ․ որպէս զՅովհաննէս Եփեսոսի, և զԹովմաս Հնդկաց, և զԲարթուղիմէոս Հայոց, և զայլսն։

Ու ասեն, այդպէ՞ս միայն՝ և ո՞չ ընդհանուր։

Ու ասեմ, ընդհանուր գլուխ Քրիստոս է․ որպէս ասէ դարձեալ Պօղոս առ Նոսին, թէ « Այր է գլուխ կնոջ, որպէս և Քրիստոս գլուխ է Եկեղեցւոյ․ և ինքն է Փրկիչ մարմնոյ »․ և ոչ է արժան հրաժարել մեզ ՚ի փրկութենէ գլխոյն, որ է Քրիստոս։

Ու ասեն, Քրիստոս ՚ի յերկինս է գլուխ, և Պետրոս ՚ի յերկրի։

Ու ասեմ, այդմ դարձեալ Պօղոս առնէ պատասխանի ՚ի Կողոսացւոց թղթին՝ եթէ « Նովաւ հաստատեցաւ ամ, որ ինչ յերկինս՝ և որ ինչ յերկրի, որ երևին՝ և որ ոչն երևին․ եթէ աթոռք, եթէ տէրութիւնք, եթէ պետութիւնք և եթէ իշխանութիւնք․ ամենայն ինչ

նովաւ՝ և ՚ի նոյն հաստատեցաւ ․ և նովաւ եկաց բովանդակ ․ և նա է գլուխ մարմնոյ եկեղեցւոյ ․ որ է սկիզբն, անդրանիկ ՚ի մեռելոց ․ զի եղիցի ինքն յամենայնի յառաջացեալ ։ Տեսանե՞ս՝ թէ որպէս ընդ միով պարփակեաց գլխով զերկնայինս և զերկրաւորս եկեղեցի ․ և եբարձ զայդպիսի կարծիք ։

Նու արդ՝ ասացեալ յաղագս տրամաբանութեան սկիզբն տրասցուք բանիցն, զոր յաւետարանչացն բերեն ընդդէմ մեր, որովք մեծ կարծեն գոլ զինքեանս ․ զոր խոստացաք ըստ մասին անցանել ։

ԲԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԸՍՏ Ղիկալթն ․ ընդ Պետրոս միայն ասաց Տէրն, «Դու ես վէմ, և ՚ի վերայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ» ։

Պատասխանի տու և ասեմ, նախ՝ վէմըդ զոր ասէք՝ յորոյ վերայ յարդարի շինուածն, ըստ օրինակի զգալի ձեռակերտաց ոչ ցուցանի գլուխ՝ քան թէ ստն յուէտ ․ որպէս նոյն ինքն Քրիստոս հրամայէ, թէ «Որ լսէ զբանս իմ և պահէ,

Նման է առն իմաստնոյ, որ շինեաց զտուն իւր 'ի վերայ վիմի. զի իջին անձրեւք, շնչե-ցին հողմք և խաղացին գետք և բախե-ցին զտունն՝ և ոչ կործանեցաւ, քանզի 'ի վերայ վիմի հաստատեալ էր»:

Տեսանե՞ս՝ թէ որպիսի վիճակի հաս-տատեցաւ. թէ ոչ է գլուխ վէմն, այլ սորին մասն :

Այլ մեկ :

Զի ոչ եթէ նորոգ եդ նմա զվէմն անուն՝ որպէս մրցանակ դաւանութեանն, այլ զառաջինն յուշ առնէ՝ զոր 'ի կոչմա-նըն անուանեաց. որպէս և գրէ Մատ-թէոս՝ թէ «Մինչդեռ անցանէր Յիսուս ընդ եզր ծովուն Գալիլեացւոց, ետես երկուս եղբարս, զՍիմոն՝ զկոչեցեալն վէմ». և Յովհաննէս զնոյն վկայէ, թէ «Էր մին յերկուց անտի՝ եղբայր Սիմո-նի վիմի». և արդ վէմդ անուն կանխա-գոյն է 'ի վերայ Պետրոսի՝ որպէս ցուց-ցաւ. և զի՞՝ ոչ ասաց թէ դու եղիցիս վէմ, այլ թէ՝ զի դու ես վէմ, որպէս թէ՝ դու ինքն վէմ ես : Ապա յայտ է, թէ զմետասանսն եւս կոչեաց յայսմ վայրի վէմ. զի ոչ ասաց՝ եթէ 'ի վերայ քո շինեցից զեկեղեցի իմ, այլ եթէ 'ի

վերայ այգւոյ միմի չնեանցից՝ զաւանդութեան
ցուցանելովն, զի միմեանց են և այլքն ՚ի հի-
մունս եկեղեցւոյ. որպէս վկայէ Եսայիաս
վասն այսր՝ որպէս ՚ի դիմաց Աստուծոյ,
թէ « Ահաւասիկ պատրաստեալ եմ կար-
կեհան զքարինս քո, և զհիմունս քո շա-
փիւղայ. և ամրոց շուրջ զքև պարիսպ
յընտիր քարանց պատուականաց, և զոր-
դիս քո խրատեալս յԱստուծոյ »։
Տեառնն՝ թէ որպէս ցուցանէ զեր-
կոտասանեանն զոր ընտրեաց Տէր. և որդիք
խոստովանողք՝ ոյք են, եթէ ոչ՝ որք խրա-
տեցան յԱստուածն բանէ ։ և Դաւիթ
ասէ « Հիմունք նորա ՚ի լերան սուրբ
նորա »։ Եսայի ասէ զեկեղեցի. ըստ այ-
նմ. թէ « Տէր ո՞վ կացցէ ՚ի խորանի
քում, կամ ո՞վ բնակեսցի ՚ի լերան
սուրբ քո ». և զի ոչ միայն երկոտասան-
քըն էին հիմունք եկեղեցւոյ, այլ և մար-
գարէքն. զի նոքա վաստակեցին, և ա-
ռաքեալքն ՚ի վաստակս նոցա մտին՝ զի
հաստատուն վայելեսցեն ըստ Տեառն։ Եւ
Պօղոս որ Քրիստոսին խօսէր, կնքէ ըզ-
բանս. զի Ճշմարիտ ասէ յոլովն առ Եփե-
սացիս՝ « Ապա այսուհետև ոչ էք օտարք
և պանդխտք, այլ քաղաքակիցք սր-
բոց, և ընտանիք Աստուծոյ. շինեալք ՚ի

վերայ հիման առաքելոց և մարգարէից. որոյ գլուխ անկեանն է Յիսուս Քրիստոս. յորում ամենայն շինուածն յօդեալ և պատշաճեալ աճէ 'ի տաճար սուրբ տէրամբ »: Ահա եղբարք՝ յայտ եղև թէ ոչինչ ունի Պետրոս առաւելութիւն վասն վէմն անուանելոյ. այլ հաւասար է ընդ Առաքեալս և ընդ Մարգարէս 'ի հիմունս եկեղեցւոյ. որոյ գլուխ Քրիստոս է, և ոչ նա:

Այլ պատասխանի:

Դարձեալ՝ զդաւանութիւնն ասէ վէմ Քրիստոս, զոր դաւանեաց զնա Պետրոս՝ թէ «Դու ես Քրիստոսն որդի Աստուծոյ», ըստ Նախագուշակութեանն Դանիէլի. զի ասէ, «Տեսանէի և ահա վէմն առանց ձեռին հատաւ 'ի լեռնէն». և Պօղոս ասէ, թէ «Վէմն էր ինքն Քրիստոս». վասն այսորիկ ասէ Տէր, «Եթէ 'ի վերայ այդր վիմի, այսինքն՝ 'ի վերայ այդր դաւանութեան շինեցից զեկեղեցի իմ». և զի յառաջ քան զՊետրոս դաւանեալ էին մետասանքն զՔրիստոս՝ յորժամ 'ի չորրորդում պահու գիշերին գայր առ նոսա 'ի վերայ ծովուն, և աշակերտքն առ

աՀէին զաղաղակ բարձին. և Յիսուս խօսեցաւ և ասէ ցնոսա, մի՛ երկնչիք ե՛ս եմ. ասէ Պետրոս. Տէր՝ եթէ դու ես, ասա՛ ինձ գալ առ քեզ. և ասէ ե՛կ. և ՚ի գնալն կամէր ընկղմիլ՝ և ձեռն ետ նմա. և իբրև ել ՚ի նաւն՝ ընդ իւր ունելով զՊետրոս, և հանդարտեաց հողմն. Մատեան որք ՚ի նաւին էին՝ երկիրպագին նմա՝ և ասեն, արդարև որդի Աստուծոյ ես դու. և Պետրոս ոչ էր ընդ նոսա ». Վասն այսորիկ ՚ի հարցմանն Որդւոյ, շարժեաց զնա Հայր ՚ի դաւանել՝ զի մի՛ նուազ երևեսցի յայսմ մասին քան զմետասանսն ։ Ասէ Ւիկաթն, զՊետրոս Հայր. շարժեաց՝ ըստ ասացելումն ։

Առ որ ասեմ, թէ և զամենեսեան շարժէ Հայր ըստ բանին Տեառն. թէ « Ոչ ոք գայ առ իս, եթէ ոչ Հայր իմ ձգեսցէ զնա ». և Յովհաննէս՝ թէ « Որ առաքեացն զիս, նա ասաց՝ թէ յոյր վերայ տեսանիցես զՀոգին, նա է. և մեք տեսաք, և վկայեմք՝ թէ սա՛ է Որդին Աստուծոյ ». և Հայր է որ ամենայն ուրեք յայտնէ զորդին իւր ։

ԲԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԱՍԷ Լիկաւթն, ընդ Պետրոս միայն ասաց Քրիստոս՝ թէ «Տաց քեզ զփականս արքայութեան երկնից. և զոր միանգամ կապեսցես յերկրի, եղիցի կապեալ յերկինս. և զոր արձակիցես յերկրի, եղիցի արձակեալ յերկինս»:

Պատասխանի եւս և ասեմ, եթէ խոստացաւ միայն՝ յայնմ վայրի, և ոչ ետ զիշխանութիւնն Քրիստոս. քանզի ոչ ասաց՝ թէ ահա կամ ընկալ, այլ եթէ՝ տաց քեզ: Տեսանե՞ս՝ եթէ որպէս առ յայտ ցուցանէ զոտայն.

Իսկ եթէ ես անդէն, ասացէք եթէ զի՞նչ է տուեալն՝ որով պարծիք ՚ի վերայ մեր. զի աստ զփականս միայն յիշէ, ե՛թէ խոստացաւ՝ և եթէ ետ, և ըզմեծագոյնն՝ որ է բանալն՝ ոչ յուշեալ. և զի՞նչ փառք էր Պետրոսի փականքն միայն առանց բանալոյ, ուր և փարիսեցւոցն զնոյնն ասաց ունել Փրկիչն: «Վայ ձեզ՝ ասէ, Փարիսեցւոց և Դպրաց. զի փակէք զարքայութիւն երկնից, դուք ոչ մտանէք, և որք մտանենն՝ արգելուք»: Իսկ բանս այս միայն է՝ որ յատկանայ առ Պետրոսի. և այսու՝ որով մեծա-

ցուցանել կարծեցիք՝ նուաստացուցիք։
Իսկ եթէ զկապեալն և զարձակեալն ասէք՝ որ է ընձեռիլ և բարձրագոյն իշխանութիւնն, զայս ոչ միայն Պետրոսի՝ այլ և մետասանիցն խոստացաւ, յորժամ պատուէր տայր նոցա՝ «Եթէ մեղիցէ քեզ եղբայրն քո, երթ յանդիմանեա զնա միայն. և յաւելուր լինելն և յերկրորդումն՝ առաւ յեկեղեցւոջ. և թէ նոցա ևս ոչ լուիցէ, եղիցի քեզ իբրև հեթանոսն. ամէն ասեմ ձեզ. զոր կապիցէք յերկրի՝ եղիցի կապեալ յերկինս, և զոր արձակիցէք յերկրի՝ եղիցի արձակեալ յերկինս»։ Այս և յայսմ մասին Հռովմայեցւոց երևեցան երկրատասանքն. և որպէս ոչ կամեցաւ Հայր զոկեալ Պետրոսի առնուլ 'ի դաւանութեանն, նոյնպէս անդ Որդի զմեղսաւորն 'ի խոստմանն էն. և զի խոստումն այն՝ որ էր միայն Պետրոսի, և այս՝ որ երկոտասանիցն հասարակ, նոյն ինքն Պետրոս յայտնէ հարցանելովն զՔրիստոս, «Տէր՝ քանիցս անգամ թէ մեղիցէ ինձ եղբայրն իմ, թողից նմա»։ Տեառն էր՝ զի դեռ ևս ոչ էր առեալ զիշխանութիւն. վասն այսորիկ իբրև զանծանօթ սահմանի իշխանութեանն հարցանէ։

Ասէ Լիկանթն, եթէ այսպիսիկ խօսամունք են, այլ ո՞ւր են տուրքն. միթէ ամէ՞ն Քրիստոս։ Եւ ասեմ, ո՛չ ասէ ճըշմարտութիւնն. այլ յետ Յարութեանն յորժամ առաքէր զնոսա՝ եւ հասարակ զկատարեալ իշխանութիւնն հաղորդէր ասելով, «Յերեկոյի միաշաբաթուն յորժամ եմուտ Յիսուս դրօքն փակելովք՝ ուր էին աշակերտքն ժողովեալ, եկաց ՚ի մէջ նոցա և ասէ. ողջոյն ընդ ձեզ. և կրկնեալ զողջոյնն՝ ասէ ցնոսա, որպէս առաքեաց զիս Հայր՝ և ես առաքեմ զձեզ. և զայս իբրև ասաց, փչեաց ՚ի նոսա՝ և ասէ, առէ՛ք Հոգի սուրբ. եթէ զուրուք թողուցուք զմեղս, թողեալ լիցի. և եթէ զուրուք ունիցիք, կալեալ լիցի»։

Տեսանէ՞ք՝ թէ որպէս զանազանին խոստմունքն ՚ի պարգևացս. զի անդ ասէ՝ թէ զոր կապիցես, և աստ՝ թէ զորոց թողուցուք և ունիցիք։

Այլ պատասխանի։

Դարձեալ՝ յորժամ հարցին աշակերտքն զՏէր յաղագս սերմանացանին, թէ «Ընդէ՞ր առակօք խօսիս ընդ նոսա. ասէ ցնոսա, ձեզ տուեալ է գիտել ըզ-

խորհուրդս արքայութեան երկնից »։ և Ղուկաս ասէ՝ թէ « Ամբարձ զաչս իւր յաշակերտսն՝ և ասէ. Երանի է աղքատացդ հոգւով, զի ձեր է արքայութիւն երկնից »։ Արդ՝ եթէ զանձառիցն և ընդներքսագունից խորհրդոցն զերջանկութիւն ես գիտել, որ իւր է և իւրոցն միայն, ըստ գրեցելումն՝ թէ « Խորհուրդ իմ ինձ՝ և իմոցն », զիա՞րդ զարտաքին և որ գրանն՝ յաչաղէր տալ մտաստանեցըն։ Նա դարձեալ՝ թէ զբովանդակ տէրութիւն արքայութեանն ես երկրաւորանիցն, զիա՞րդ զփոքրագոյն իշխանութիւն դրանն ո՛չ հաւատայր 'ի նոսա. և եթէ իւրոց է՝ որպէս և ես, զիա՞րդ ոչ ունիցին իշխանութիւն յիւրեանց տէրութեանն։ Ահա ցուցաւ մեծագունիւն՝ թէ ունին և զփոքրագոյնն։ Եւ այժմ տեսցուք՝ թէ զի՞նչ է բանալի արքայութեանն երկնից, և կամ ո՞ւմ ետ. զի մի և մեք վրիպեալ 'ի ստուգութենէ բանին, ըստ այլոց ազգաց ընդունայն լիցի և մերն պարծանք։

Արդ՝ որպէս գտաք 'ի Քրիստոսէ աւանդեալ, առաջին բանալի է մկրտութիւնն, որպէս ասէ Յիսուս առ Նիկոդիմոս, « Եթէ ոք ոչ ծնցի վերստին 'ի

ջրոյ և 'ի հոգւոյ, ոչ կարէ մտանել յարքայութիւնն երկնից դ. որոյ և են իշխանութիւն ։

Այս երկրորդ՝ կատարումն կամացն Հօր։ որպէս ասէ դարձեալ Տէր. «Ոչ թէ ոչ ամենայն, որ ասէ ցիս տէր տէր՝ մտացէ յարքայութիւնն երկնից, այլ որ արասցէ զկամս Հօր իմոյ՝ որ յերկինս է դ.»

Այս եթէ զի՞նչ են կամքն Հօրն. Նոյն ինքն Փրկիչն ուսուցանէ՝ և ասէ. «Այս են կամք Հօր իմոյ՝ եթէ կորիցէ մի ոք 'ի նոցանէ դ.», ըստ օրինակի գտելոյ ոչխարացն միոյ 'ի հարիւրիցն մոլորեցելոյն ։ Այս տայ իշխանութիւն նոցա, եթէ մեղիցէ առէ եղբայրն քո, երթ յանդիմանեա [illegible] զմեղս նորա դու միայն. եթէ լուիցէ քեզ գալով 'ի խոստովանութիւն ապաշխարութեան, շահեցար զեղբայրն. Այդ 'ի ժամանակի ապաշխարութեան կապեալս, և ընդ արձակեա նմա զեկեղեցի և զկենարարն խորհուրդ, որ է առահաւատչեայ արքայութեանն երկնից ։ իսկ եթէ յամառեալ հրաժարէ, յետ կրկնակի և երրորդի յանդիմանութեան՝ եղիցի քեզ իբրև զհեթանոսս. կապեա զնա սրբութեամբ եկեղեցական խորհրդոյն, որ և յերկինս զնոյն ունի կապանս ըստ

տեսանել զանձին Տեառն ։

Արդ՝ ընկալեալ երկոտասանիցն ըզ-
կատարեալ իշխանութիւնս զայսոսիկ 'ի
Քրիստոսէ՝ և ոչ 'ի Պետրոսէ, և սփռեալք
միաբանչիւր մեծանկս՝ հաստատեցին
աթոռս իւրեանց , անձամբ 'ի դրանց
զմտեալոց ըստ զանձին Տեառն . և բաշխե-
ցին զիշխանութիւնս զայս աշակերտե-
լոցն իւրեանց, որպէս և ընկալանն՝ ըստ բա-
նին Քրիստոսի ։ Եւ այս յայտնի է յայս-
մանէ՝ որ այժմ կատարի յեկեղեցի խաղ-
հայոց մկրտութեան . և խոստովանու-
թեանն և սարկաւագութեանն մաքրու-
թիւն . 'ի Քրիստոսէ աւանդեցեալ , ոչ
'ի ձեռն Պետրոսի 'ի մետասանեանն և ա-
ռաքելոցն 'ի մեզ , այլ 'ի Քրիստոսէ հա-
ւատացեալ յերկնաւորական , և 'ի ձեռն նո-
ցա միաբանչիւրոցն մեծանկս ։ Վասն
որոյ ոչ կարօտանամք եկեղեցւոյն Հռոմ-
այեցւոյ , զի ունիմք զիշխանութիւն մեր 'ի Տեառ-
նէ առաքելեալ՝ հաւատալ ձեզ . արդ ուր
են սպարծանքն ձեր , որ ոչ է 'ի կամաց
Պետրոսի ։

ԲԱՆ ԵՐՐՈՐԴ

Ասէ Լիկաթն՝ ո՛չ ասաց Տէրն, «Սի-մոն՝ դու երբեմն դարձցիս՝ և հաստա-տեսցես զեղբարս քո». և զի՞նչ կա գե-րագոյն իշխանութիւն քան զայս։

Պատասխանի. արդ՝ հաստատելն զըզ-չէ՛՝ քան թէ յետ գլորման իւրեք. և նախ՝ հարցանեմք զձեզ, եթէ ո՞ւր գլորեցան մեստաանքն յետ ընդունելոյն զհոգին սուրբ, զի հաստատեաց զնոսա Պետ-րոս. ցուցէք յառաքելական մատեանցն, և հաւանիմք ձեզ. և այժմ որք 'ի նո-ցին սակի եմք՝ այլ հարկեցուցանէք ըզ-մեզ անզգամիլ, բայց ոչ եղէց անզգամ՝ քանզի զարդարն խօսիմ։ Գիտեմք ըզ-Պետրոս միայն դայթակղեալ յետ յա-րութեան Տեառն, որպէս ասէ Պօղոս առ Գաղատացիսն, եթէ «Ընդ հեթա-նոսս ուտէր անխտիր. իսկ իբրև եկին ոմանք առ 'ի Յակոբայ՝ երկուցեալ զա-տանէր, մինչև կեղծաւորեցան ընդ նմա և այլք՝ և Բառնաբաս անգամ. և իբ-րև տեսի՝ ասէ, թէ ոչ ուղիղ գնան 'ի ճշմարտութիւն աւետարանին, ասեմ ցԿեփաս առաջի ամենեցուն»։

Տեսանէ՞ք զգթելն Պետրոսի և զհաս-

ուսանելն 'ի Պօղոսէ, և ոչ զայլսն 'ի Նմանէ ։

Ո՛վ եղբարք, հաստատելն 'ի բազում բաժանմանս յեղանակս․ բայց մեք զերիս զայս առնլով 'ի մէջ, տեսցուք՝ թէ ըստ որո՞ւմ յեղանակի հաստատէ զմեսա-ռանսն Պետրոս ըստ բանի Տեառն․ Արդ՝ հաստատելն զայլս՝ կամ ընդհանուր է, կամ մասնական, որ է իշխանական․ կամ յօրինակ լինել անձամբ, և ոչ տիրելով ըստ Պետրոսի․ և զի հաւատարիմ բանս լիցի՝ 'ի գրոց ցուցցուք։

Նա արդ՝ ընդհանուր հաստատութիւն է յետ ընդհանուր գայթակղելոյն և թերութեանն 'ի հաւատոց․ որպէս և գրէ ընդհանուր՝ Պօղոս առ Կորընթացիսն, „Այսուհետև եղբարք իմ սիրելիք՝ հաստատունք եղերուք, անշարժ կացէք․ առաւել լերուք 'ի գործս Տեառըն“․ և դարձեալ՝ „Հսկեցէք, հաստատուն կացէք 'ի հաւատս“։

Իսկ մասնաւոր, յորժամ մի ոք մեղիցէ․ որպէս Կորնթացի մեղուցելոյն, զոր յետ ջերմեռանդն ապաշխարութեան հաստատէ զնա՝ գրելով „Շատ է, ասէ՝ այնպիսւոյն պատուհասն այն․ աղաչեմ զձեզ, այսուհետև հաստատել 'ի նա զսէրն“․ և կամ զոր առ Գաղատացիսն՝

«Եթէ ոք ըմբռնեսցի յիմիք յան-
ցանս, դուք որ հոգեւորքդ էք, հաստա-
տեցէք զայնպիսին հոգւով հեզութեան»։
Արդ՝ ըստ երկուց յեղանակաց ասելոյն
ոչ ուրեք ասէ այլ հաստատել ուղղափառս ըստ
մտաւորացն, որ է իշխանութեամբ և զուգէ
ոչ կարէք ցուցանել, զի և այսպիսիք
ինչ յիշատակի նոցա հաստ ըստ հաստատէր
կամ մասնաւոր՝ յետ ընդունելոյն ըն-
հոգւին սուրբ։

Նաև ըստ երրորդ յեղանակին ասեմք,
որ է օրինակաւ և ոչ իշխանութեամբ։
որպէս դարձեալ ասէ առ Գաղատա-
ցին՝ թէ «Վասն սպրդողաց սուտ եղ-
բարց, որք սպրդեցին լրտեսել զխոր-
զազատութիւնն մեր՝ զոր ունիմք ի Քրի-
ստոս Յիսուս, զի զմեզ ծառայեցուս-
ցեն. որոց ոչ առ ժամանակ մի անսացաք
հնազանդութեամբ, զի ճշմարտութիւն
աւետարանին հաստատեսցի ի ձեզ»։
Զոր արար և Պետրոս սպրդողացն սուտ
եղբարցն, որք ասացին յայնմ դիպուածի
յորում յայտնեաց ամեն Տէրն, թէ ուրա-
ցաւ ի նոցանէ ես, նա ուրանալով զնա
ոչ ։ և զի կամեցան խափանել զճշմարտու-
թիւն ցուցանել ուրացութեան, կրկնեցին և
երեքկնեցին, և խափանել զայն յաւերժանալ։

Եւ յիշեալ զբանն Տեառն՝ ոչ առ ժամանակ մի անապաց ուղղութեան, եղեալ երկաց զառնձայլես. և հաստատեաց զնոսա 'ի զգանէ ուխտադրանին՝ զոր առաց Տէր, թէ "Միման Միման, ահա՛ սատանայ խնդրեաց խարբձելել զձեզ իբրև զցորեան. այլ ես աղաչեցի վասն քո՝ զի մի պակասեսցին հաւատք քո ":

Եղ դարախանի :

Ասաց Տէր ցերկոտասանսն, թէ "Յայսմ գիշերի դուք ամենեքեան գայթագղեսջիք ինէն. և Պետրոս յառաջ եղև՝ և ասէ. թէ և ամենեքեան գայթագղեսցին, սակայն ես՝ ոչ. և նա ասէ, և դու երիցս ուրացցիս զիս ", որպէս և եղև : Իսկ յորժամ տեսին մետաանիքն՝ եթէ դարձաւ Պետրոս, և ընկալաւ զնա Տէր՝ որ զմեծագոյնն յանցեաւ, հաստատեցան 'ի հաւատս թէ ընդունի և զմեզ՝ անտես առնելով և զմերն գայթակղութիւն : Ով եղբարք՝ այսպէս է հաստատելն Պետրոսի զեղբարսն՝ զոր ասաց Տէր, և ոչ ըստ կարծեաց ձերոց՝ իշխանութեամբ :

Եւ Տէր, "Դու դարձցիս՝ և հաստատեսցես զեղբարս քո ". եղբարք կոչէ

նորա ըստ մարմնոյ՝ զԻսրայէլ. զոր հաս-
տատեաց բանիւ աւետարանին քարո-
զութեան. որոց և վկայէ որ Քրիստոսի-
ւն խօսէր, թէ «Որ յաջողեացն Պետ-
րոսի յառաքելութիւն թլփատութեան,
յաջողեաց և ինձ ՚ի հեթանոսս»:

Այլ պատասխանէ:

Նա՛ և զաւազանաւն կոչեալ եղբար-
ոյն հաստատէ, և այն կրկնակի. նախ՝
առաքելութեան օրինակաւ, զի և մեք
հաստատեալ եմք ՚ի հաւատս՝ թէ ըստ
նմա և մեք գտանեմք զթողութիւն մե-
ղաց առաքելութեամբ. երկրորդ՝ ՚ի
ձեռն ընդհանրական թղթոյն վարդա-
պետութեան:

Այլ պատասխանէ:

«Եւ դու՝ ասէ Տէր, դարձցիս՝ և հաս-
տատեսցես զեղբարս քո» զոր ցուցաք.
և ոչ միայն՝ թէ հաստատեսցես զհաս-
տատունսն սրբոց, վասն զի հաստատունք
են և միաբանքն հանդերձ Պետրոսի,
որպէս վկայէ Պօղոս՝ որ Քրիստոսիւն
խօսէր առ Եփեսացիսն, թէ «Նա ետ
զոմանս մարգարէս և աւետարանիչս՝ ՚ի
հաստատութիւն սրբոց, ՚ի գործ պաշտա-

ման, 'ի չինուած մարմնոյն Քրիստոսի »:

Տեսանեմք՝ թէ որպէս յամենայնի անզիրկ պահէ զերկրաւորսն 'ի հասարակ իշխանութենէն, վասն որոյ և ոչ կարօտանամք այլում հաստատողի՝ զմերն ունելով հաստատողս:

ԲԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ

Ըստ Ղիկաթն՝ վասն Պետրոսի ասէ աւետարանագիրն, թէ « Հայեցեալ ընդ նա Յիսուսի՝ ասէ, դու կոչեսցիս Կեփաս »: և Յովհաննէս յունարէն գրեալ զաւետարանն, Կեփաս ասաց՝ որ է գլուխ. և նախախնամութիւնն ոչ ետ թոյլ թարգմանել զբանս զայս յայլ լեզու, այլ նոյն բառիւն պահեաց զայժմ, զի ցուցցէ այսու գլուխ՝ Պետրոս: Իսկ զԿեփասն՝ որ թարգմանի Պետրոս, ոչ յիշէք:

Պատասխանի. և արդ՝ ո՛վ դուք, պարծանքս այս յոյժ է փցուն, և անտարակոյս: Նախ՝ զի որ գրեացն, նա ասաց՝ թէ « Դու կոչեսցիս Կեփաս, և թարգմանեաց զնա Պետրոս »: և 'ի Յունաց աւետարանսն ցայժմ այսպէս է գը-

րեալ, զի ընթերցեալ [illegible] [illegible]
'ի [illegible] [illegible] [illegible]
ասացին, որպէս [illegible] [illegible] [illegible]

Այլ դատաստանն :

Այս որչափ զի [illegible] է [illegible] [illegible] ցէք՝ յաղագս որոց [illegible] [illegible] [illegible], թէ Թարգմանիչք [illegible] [illegible] բան Յունարէն է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] : Իսկ եթէ ասիցէք՝ թէ [illegible] 'ի [illegible] ասաց Թարգմանիչ, [illegible] անմիաբանութիւն՝ [illegible] [illegible] [illegible] մանել 'ի մի և 'ի [illegible] [illegible] զոր մեզ պարտ էր [illegible] [illegible] [illegible] մանեցաք 'ի մեր լեզու :

Այս դարձեալ, եթէ Յովհաննէս 'ի Տեառնէ զլուխ լուսոյ՝ և [illegible] Թարգմանեաց, այս՝ ոչ միայն յիմարութիւն, այլ և ստութիւն և [illegible] Սուծանէ յաւետարանն, և [illegible] ցուցանէ զբոլորն՝ զոր մի [illegible] [illegible]

Իսկ եթէ՝ զոր լուսոյն [illegible] բայեցերէն, և ասաց թէ [illegible] Թարգմանի Յունարէն Պետրոս, [illegible] զարեալ է 'ի նոցայն և 'ի [illegible] նայն ազգաց աւետարանն, [illegible] պարտէք զճշմարտութիւնն, և [illegible]

[illegible] զգուանձն․
[illegible] Յովհաննէս
կենդանի՝ ՚ի վերայ զգլխոյն հայերէն, ոչ
զմի և զնոյն նշանակեն իր․ ահա ընդ-
վայր մտածութիւն ։

[illegible] և տակը՝ ըստ ձեզ գը
[illegible] տացէք՝ ում է
[illegible] ընդ ․․․ անձին և
[illegible] ըստ ձեզ զանձն
[illegible]; [illegible] և յարաժամ [illegible]
[illegible] ․ [illegible] է անձն, այլ և ոչ
[illegible] ․ և ընդ [illegible]
[illegible] ըմբռնք՝ զոր հարկանէր [illegible]
[illegible] զոր ոչն տեսէք։

Դ․ [illegible] Դ

ԲԱՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

[illegible]

Ա[illegible] ընդ Պետրոս միայն
[illegible] տացիք՝ թէ «Արածեա զոչխարս
իմ» դ․ և զայս անբաւ [illegible] ասեն զոլ
[illegible] իշխանութեան։

[illegible] ․ Նախ տեսցուք՝ թէ
[illegible] հանապազ այսմ բանի զի՞ յա
[illegible], թէ ոչ․ և թէ՝ այլ ինչ նշա
[illegible] զաշակերտսն․ Իսկ
[illegible] այլ ինչ ցուցանէ․ միայն եղեկեղ

որպէս 'ի դիմաց Աստուծոյ, թէպէտ և
'ի հակառակէն. «Այսպէս ասէ Տէր՝
ո՛ հովիւք Իսրայէլի. միթէ հովիւք զան-
ձինս արածեն, ո՞չ հովիւք զոչխարսն ա-
րածեն. արդ ահաւասիկ զգէրսն զե-
նէք, զասրն զգենուք և ուտէք զկաթնն,
և զխաշինս իմ ոչ արածէք»: որպէս և
այժմ, և ոչ ոք է՝ որ յանդիմանէ: Արդ՝
եթէ յայտ եղև թէ նոյն է արածելն և
ուշակերութելն, ապա ոչ է տեսանել մեզ
միայն զբառիցն զանազանութիւն, այլ
զմտացն դիտաւորութիւն, քանզի սովորու-
թիւն է Փրկչին՝ զմի և զնոյն իր բազմա-
զան բառիւք նշանակել, որպէս զարքայ-
ութիւնն երկնից ուռկանիւ և գանձիւ
և մանանեխիւ՝ այսպէս և զքարոզութի[ւն]
աւետարանին, զոր աստ արածել զոչ-
խարսն ասաց՝ այլուր հունձս կոչեաց,
և հարսանեաց նմանեցոյց պատրաստու-
թեան. և 'ի Հօրն և յիւրմէ առաքել հա-
նել և առաքել զմշակսն և զծառայսն, և
ոչ մշակ մի և ծառայ՝ որպէս ձեզդ թը-
ւի, այլ հազարաւոր զերկոտասանսն. ժո-
ղովել զորայն, և ածել 'ի հրապարակացն
զկուրացեալսն յխակապէսն լուսոյ՝ 'ի լոյս
գիտութեան ճշմարտութեան, որպէս և
ինքն կոչեցեալ լոյս աշխարհի:

Այլ պարգեւանք :

Դարձեալ տեսցուք՝ թէ զի՞նչ ար-
ժա՞ն լիցի , զի մի զհաստատութեան զայս կար-
ծեսցուք՝ և զգալապէս զօրանծելն . և
եթէ այլ մի լիցի յայսմ արտաքին արարող՝
թէ գիտորոս միայն : Նա արդ՝ է արտա-
քին ինքեան կերակուր . և եթէ կերա-
կուրն է , յայտ է՝ թէ զանազանեալ է ըստ
ներքնոյն . որպէս անբանիցն է զգալին
հոն՝ այսպէս և բանաւորացս Բանն
Աստուծոյ և իմաստութիւն . որպէս ա-
սէ ծուքքն Դաւիթ յեօթանասներորդ
երգեցողութեան Սաղմոսին , թէ « Հովուէր
զնոսա այէլ . և արածէր զնոսա իմաստու-
թեամբ որով , և անմեղութեամբ ձե-
ռաց առաջնորդէր նոցա » . և Տէրն՝
թէ « ո՛չ հացիւ միայն կեցցէ մարդ ,
այլ ամենայն բանիւն Աստուծոյ » : Արդ՝
զկնն իւր Բանն Աստուած ոչ միայն
վարդապետ եւ , այլ և ընկերացն նորա
հանապազ 'ի Գալիլեա՝ ուր ժամադրին
եղև տեսանել զնոսա . որպէս և գրեա-
լ է , իբրև եկեսս զնոսա՝ ասէ « Գնա-
ցէք ուսուցանել՝ աշակերտեցէք զամե-
նայն հեթանոսս . ուսուցէք նոցա պա-
հել իմ զամենայն՝ զոր ինչ պատուիրեցի

ձեզ »։ Եւ թէ « Հոգին սուրբ եկեալ ու-
սուցէ և յիշեցուսցէ ձեզ զբանն իմ »։ Եւ զիմաստութիւն եւս՝ և ասէ ցՀրէայսն , « Առաքեցից ՚ի ձեզ իմաստունս՝ զորս սպանանէք »։ Եւ Պօղոս , թէ « Մեք քարոզեսցուք զխաչելեալն Քրիստոս՝ որ-պէս Հրէից գայթակղութիւն , այսպէս նոցին կոչեցելոցն՝ զՔրիստոս Աստուծոյ զօրութիւն և Աստուծոյ իմաստութիւն »։ Եւ զի արօտ է քարոզութիւն , նոյն ինքն ցուցանէ Պօղոս՝ « Տղայաբարոյիցն կա-թըն ասէ ջամբեցի , իսկ կրթեցելոցն ճաշակելեօք՝ հաստատուն կերակուր »։

Տեսանէք , թէ որպէս հասարակ ցու-ցան արածող . զի զոր անդ արօտ ասաց Քրիստոս զաւետարանն՝ որ Քրիստոսին խօսէր , ջամբումն և կերակուր ասէ ։

Այլ պատասխանի ։

Միլ տեսարք , ահա՛ և ոչ յայսմ՛ մասին զրկէ Տէրն զմետասանսն . զի ասաց՝ թէ « Արածեա՛ զոչխարսն » և ո՛չ զհովիւսն . վասն զի հովիւք են և այլ համակարգքն նորա աշակերտքն՝ և արածող նման նո-րա ; վկայէ Պօղոս առ Եփեսացիսն՝ և ասէ , « Նա ետ զոմանս աւետարանիչս , զոմանս հովիւս և վարդապետս »։

Մտածեցէք՝ թէ որպէս յայտնեցայ թէ ոչ այլ ինչ է հոգւոյն և մարմնոյն, քան զհաղորդակցութիւն [illegible] անդրանկական երից [illegible] յայտնութիւն՝ և յայսմ վերիկոսու- [illegible] իսկ յոր, արդ, ասէք մարմնել Պետրոսի [illegible] ըմբռնման Քրիստո- [illegible] զխորհրդութիւնն քան զմե- քենականն՝ արդ պարծիմք ։ իսկ եթէ ոչ կարէք ըմբռնել այն՝ քանզի ոչ գոյ այլ ուրեմն, զուք [illegible] վկայէք թէ մի և նոյն են իշխանութեամբ ։ Արդ անկասկածելի Որդին Աստուծոյ Հօրն ընդ միութիւն իշխանութեան նորա, ասե- լովն՝ [illegible] և [illegible] մի, որպէս կամէր մի կամք [illegible] ՚ի Որդ՝ եթէ ըստ Հօր և Որդւոյ՝ [illegible] ամենայն զայնութիւն երկրպագութեան ըստ Տեառն բանին, յայտ է յանդգնութիւն մուծանել ՚ի նոսա առաւելութիւն և նուազութիւն, զի [illegible] և Որդի վերաբերի. և զա- [illegible] միութիւն զանխըլա- [illegible] խորհուրդն ։

[illegible] Այլ պատասխանի ։

[illegible] մարմնեան զաշխարհս իմ Հաւատամ [illegible] թէ Որ- փառաւորեաց [illegible] Պետրոսի, [illegible] կոչեցեալ

ոչխարս․ քան այնմ, թէ «Ոչ ուրեք առաքեցայ՝ եթէ ոչ առ ոչխարս կորուսեալս տանն Իսրայէլի»․ և թէ «յիւրսն եկն»․ որպէս Պօղոս վկայէ առ Գաղատացիս զյատկութիւնն, թէ «Իբրև տեսին կարծեալ սիւնքն՝ թէ հաւատացեալ է ինձ աւետարանն անթլփատութեան, որպէս Պետրոսի թլփատութեանն»․ և արդ՝ մեր հաւատացեալ՝ թէ ոչ յայսմ վայրի, ցուցէք՝ զի ոչ ասէ վկայն ճշմարիտ։

Իսկ եթէ ասիցէք՝ թէ հեթանոսք ոչ են ոչխարք Քրիստոսի․ թէ այսպէս իցէ, ապա զո՞վ արածեն մեսրոպեանքն․ ասեմք թէ՝ այո՛ և հեթանոսք․ զի Փրկիչս կոչեաց ասելով, «Նա՛ և այլ ևս ոչխարք են իմ, որ ոչ են յայսմ գաւթէ․ և զայն ևս պարտ է ինձ ածել այսր․ և եղիցին մի հօտ՝ և մի հովիւ»․ և Պօղոս վկայէ թէ «Չիք խտիր, ոչ հրէի, և ոչ հեթանոսի․ զի ամենեքին դուք մի էք ՚ի Քրիստոս Յիսուս»։ Տեսանէք՝ թէ որպէս ցուցաւ ըստ միութեան ոչխարացն՝ մի իշխանութիւն արածողացն։

ԲԱՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Ասէ Ուիկալթն, ոչ և այս մեծութիւն է նորա՝ զի զմահն նշանակեաց Քրիստոս. ասէ «Յորժամ ծերասցիս, ձեռս 'ի վեր կալցես՝ և այլք ածցեն քեզ գօտի, և տանիցեն զքեզ՝ ուր ոչն կամիցիս. նշանակեալ թէ որով մահու փառաւոր առնիցէ զԱստուած »։

Պատասխանի. նախ զի յաղագս երկոտասանիցն իշխանութեան անզանազանութեան է առաջարկութիւնս մեր, և ոչ մահու տրպխտութեան. զի մահն ոչ եթէ հաստատութիւն տէրութեան է, այլ 'ի բաց բարձումն կենաց և իշխանութեան. զի յետ ելիցն ոչ ումեք իշխէ, և ոչ ինչ ունի դիտաւորութիւն այս 'ի բանս մեր։

Այլ պատասխանի։

Իսկ եթէ մեծութիւն թուի ձեզ, ապա ոչ ինչ նուազ երևին յայսմ մասին և մեծասաստքն վասն նոյնգունակ նշանակելոյն և զնոցայն մահ՝ ըստ գրեցելումն, թէ «Ահաւասիկ ես առաքեմ զձեզ իբրև զոչխարս 'ի մէջ գայլոց». և թէ՝ «Մատնեսցեն զձեզ յատեանս,

և 'ի ժողովուրդս տանջիցեն, և 'ի խաչ հանիցեն զձեզ, և սպանանիցեն ». և թէ « Որ սպանանիցեն զձեզ՝ համարիցին պաշտօն մատուցանել Աստուծոյ ». և թէ « Մի՛ երկնչիք յայնցանէ՝ որ սպանանեն զմարմին »։ Եւ արդ՝ զի՞նչ ասէք, միթէ ո՞չ են մահու նշանակք այսոքիկ։ Եւ ոչ վասն տանջանացն զանազանութեան ասէ՝ զորով փառաւորելն զԱստուած. զի բազմազանիքն զմի և զնոյն ունին կատարած, զմարմնոյն միայն մեռանիլն, որպէս ասաց Տէր։ Եւ վասն մահուն որպիսութեան՝ որ է ելք, քանզի յերկուս բաժանի մահ մարդոյ՝ 'ի չար և 'ի պատուական. որպէս ասէ մարգարէն Դաւիթ յերեսներորդ երրորդ Սաղմոսին, թէ « Մահ մեղաւորին չար է ». և 'ի հարիւրերորդ տասներորդ հինգերորդ Սաղմոսին, թէ « Պատուական է առաջի Տեառն մահ սրբոց իւրոց ». վասն որոյ 'ի բաց հանէ 'ի նմանէ զչար մահուն երկիւղ՝ և ասէ, պատուական մահուամբն մեռանիլ որով փառաւորի Աստուած։ Եւ զի յատուկ ասէ ցՊետրոս՝ հաստատէ զնա վասն դիւրափոփոխ գոլոյ բարուցն. որպէս 'ի ժամ չարչարանացն՝ և թէ 'ի խնդրելն սատանայի, ես

աղաչեցի վասն քո . և զայս ոչ ոք յան-դգնի առնել , թէ մետասանքն ոչ փա-ռաւորեցին զԱստուած մահուամբ . և զի մի են ելք նոցա՝ միապէս և զմրցա-նակն խոստացաւ նոցա Տէրն . « Դուք ասէ , որ եկիք զկնի իմ՝ 'ի միւսանգամ գալստեանն յորժամ նստցիմ յաթոռ փառաց իմոց , նստջիք և դուք յերկո-տասան աթոռս դատել զիսրայէլ » . որ է բանս այս զօր կատարման անզանազա-նութեան նոցա . որպէս անդ՝ ըստ այ-նըմ և աստ , և եթէ ոչ անդ՝ և ոչ աստ , և բոլորն բարձաւ ձերդ իշխանութիւն տալով զճշմարտութիւնն :

ԲԱՆ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

Ասէ Նիկաթն , ո՞չ ահա մեծի իշխա-նութեան ցոյց է՝ որ պատմի 'ի գործս Առաքելոցն , թէ « Յաւուրսն յայնոսիկ յարուցեալ Պետրոս 'ի մէջ եղբարցն՝ ասէ , ա՛րք եղբարք՝ պարտ էր կատարել գրոյն վասն Յուդայի , որ հասեալ էր նմա վիճակ պաշտամանս մեր . սա ու-ռուցեալ հերձաւ . արդ՝ պարտ է յա-րանցս որ ընդ մեզ են , վկայ յարու-թեանն Քրիստոսի լինել ընդ մեզ » :

Պատասխանի . ըմբէ՛ իմաստութե՛դ
ձեր . զի զկատարելապէս հաստատու-
թեան զյայտնութիւնն ոչ իմանայք , զի
զերբառն տալ իբր 'ի մեծութիւն յիշէք
զնորա , և զոչն կարել ձեռնհասաբել յա-
տիճան երկրպագանեցն զոր վասն հասկա-
կարգութեանն՝ ոչ անէք զնոսա : Զի
այս է իշխանին յառաջ ածել զընտրեալ-
սըն՝ յորոց տուեալն է 'ի Տեառնէ ընդ-
հանուր իշխանութեամբ , և տալ իշ-
խել իւրոց վիճակելոցն . զոր ոչ ընկա-
լեալ 'ի վերայ մեռատանեցն , որպէս ին-
քըն ցուցանէ՝ յԱստուած վերաբերելով
զընտրութիւնն ըստ ինքեանց 'ի Տեառ-
նէ , և 'ի Հոգին սուրբ զզօրութիւն ըն-
դունելութեան : Այլ և զայս ոչ կարէք
ասել՝ թէ ոչ ունէր իշխանութիւն ձեռ-
նադրութեան , զի թէ ոչ Պետրոս՝ և ո՞
այլ ոք . բայց որոց տուաւն՝ զոր այժմ չ-
ունիք : Իսկ եթէ ասիցէք անկատար
գոլ , թէպէտ յետ Յարութեանն վասն
չև ևս ընդունելոյ զՀոգին սուրբ . ա-
պա զի՞ պարծիք անկատարիւքն իբր կա-
տարելովք . իսկ եթէ կատարեալ՝ որպէս
և էրն , ընդէ՞ր ոչ խոստովանիք զհա-
ւատարութիւնն :

Այլ դարափոխն ։

Դարձեալ՝ հարցանեմք վասն խրատուն. ասացէք՝ եթէ զի՞նչ նշանակ է իշխանութեան, որ և նուաստագունիցն պատահէ առ յոյժ բարձրագոյնսն, որպէս և ունիմք զայն 'ի գրոց ցուցանել յԵլիցն ։ Արդ՝ յորժամ եկն Յոթոր աներն Մովսեսի առ Մովսէս՝ և եսես զտառապանս նորա 'ի բազում հոգոցն որ յամբոխէն, ասէ ցՄովսէս. « Ոչ է ուղիղ բանդ՝ զոր առնես, անհնարին տանջանք է քեզ և ժողովրդեանդ. ոչ կարես միայն առնել, ես տաց քեզ խրատ. լե՛ր դու ժողովրդեանդ առ 'ի յԱստուծոյ, և տարցես զբանս դոցա առ Աստուած. և դիցես դոցա վկայութի՛ զհրամանացն Աստուծոյ և զպատուիրանաց նորա. ընտրեա՛ արս Աստուածապաշտս որ հեռի իցեն յամբարտաւանութենէ, և կացուսցես հազարապետս մինչև ցտասնապետս, և թեթևասցի 'ի քէն. և այլ ևս յոլովս ։ Ապա լուաւ Մովսէս ձայնի աներոյն, և արար ամ̃ ասաց նմա ։ Արդ՝ մե՞ծ ասես զՅոթոր քան զՄովսէս զաստուած կոչեցեալն 'ի Տեառնէ. զի և տարեքք ոչ ելանէին ընդ հրամանս նորա. և զի՞նչ է զայս ասել առ ծայրագոյնն իմաստութի՛ որ և եղև ։

Ի Գրոց Թուոյն ։

« Ասէ Տէր ցՄովսէս, մինչև ցե՞րբ բարկացուցանէ զիս ժողովուրդդ․ Թո՛յլ տուր ինձ, զի հարից զդոսա մահուամբ։ Եւ ասէ Մովսէս․ Տէ՛ր՝ իսկ արդ լուիցեն Եգիպտացիքն և ամենայն ժողովուրդ երկրիս, թէ դու Տէր 'ի ժողովրդեանս յայսմիկ ես․ և սեամբ ամպոյ երթաս դու առաջի դոցա 'ի տուէ, և սեամբ հրոյ 'ի գիշերի, և սատակեսցես զժողովուրդս զայս իբրև զայր մի, խօսեսցին ազգք՝ որ լուիցեն զքէն և ասիցեն, վասն զի ոչ կարէր Տէր տանել զժողովուրդն զայն յերկիրն՝ զոր երդուաւ նոցա յանապատին։ Եւ ասէ Մովսէս, արդ բարձրասցի ձեռն քո Տէ՛ր․ Թո՛ղ զմեղս սոցա ըստ մեծի ողորմութեան քում, որպէս ներեցեր դոցա յԵգիպտոսէ մինչև ցայժմ։ Եւ ասէ Տէր ցՄովսէս՝ Ներեցից դոցա ըստ բանի քում»։ Եւ արդ՝ զի՞նչ ասէք առ այս, միթէ մեծ ո՞ք է Մովսէս քան զԱստուած, զի ետ Տեառն զխրատս զայս, յորոց զբազումս կարճեցաք վասն յերկարութեան։ Ահա անվաւեր ցուցաւ և այս, և այն՝ կրկնակի։

Հաստատ պատասխանիք չարեացն բանից ՚ի յեղծանացն՝ զոր ասաց Տէր առանձնակի ցՊետրոս, զորս կարծէին մեծութիւն զող նմա, և նովաւ ինքեանց՝ Հռովմայեցիք. զի երեքն այլ ոչ տան զօրութիւն կարծեաց նոցա՝ թէպէտ և ոչ այսոքիւք: Եւ համեմատութիւն ընդդէմ նոցին ՚ի նուաստացուցիչ ասացելոցն:

Իսկ եթէ ասիցեն Հռովմայեցիքն, եթէ ոչ ետ կրկին իշխանութիւն Պետրոսի Քրիստոս՝ ընդէ՞ր զմեծամեծ բանըս զայսոսիկ բաց յընկերաց նորա ասէ ցնա:

Նա որս ասասցուք նախ՝ թէ ոչ նորոգ ինչ ետ պարգեւս նմա, այլ ՚ի տուեցելոցն հաստատակաց՝ կրկնեաց առ նա. և այսոքիւք՝ որք միոս ունին, նուաստութեան և անհաստատ լինելոյ են ցոյցք նմա՝ և ոչ կրկին իշխանութեան և վեհագունութեան մետասանիցն, վասն անխախտ կալոյ մնալոյ ՚ի տուեալ իշխանութիւնն նոցա ՚ի Տեառնէ:

Իսկ դուք բարձրացուցանողքդ պարծիք, և զնուաստացուցանողքն զանց առնէք. և զի ասաց՝ թէ «Դու ես վէմ» և զայլսն զմտաւ ածէք, և զոր ասաց թէ «սատանայ իմ ես» և զնմանսն սորա ոչ յիշէք. զի որ ասացն՝ թէ «դու ես վէմ, և յայդր վերայ շինեցից զեկեղեցի իմ»

Նա ասաց՝ թէ « սատանայ ես իմ , և գայթակղութիւն ես իմ » . և որ հրամայեաց՝ թէ « Տաց քեզ զփականս արքայութեան երկնից » , նոյն Քրիստոս բարբառեցաւ՝ թէ « ոչ խորհիս զԱստուծոյն » այսինքն զարքայութեանն : Նոյն որ խոստացաւ առ նա՝ թէ « դարձցիս և հաստատեսցես զեղբարս քո » , նա կոչեաց զնա « թերահաւատ և երկմիտ » : Նոյն որ մնկայաւել երիցս՝ թէ « Արածեա զոչխարս իմ » , նա գուշակեաց զնմանէ՝ թէ « երիցս ուրասցիս զիս » :

Տեսանէք՝ թէ որպէս համեմատեցան միմեանց կողմանքն երկոքեան ; և այսու-քիկ ասացան 'ի նախախնամութենէն Աստուծոյ . զի մեծամեծքն դեռ ևս են 'ի հաստատութիւն մերոյն՝ և 'ի նորո-գումն նուաստացուցանողացն ; և 'ի հա-տումն երկուց մեծ ախտից՝ բարձրացո-նութեան և գայթակղութեան . զի դուք մի մեծոմքն ամբարտաւանեսջիք՝ որպէս կրէր 'ի ձեզ , և այլք մի ներհա-կէք գայթակղեալք՝ նուաստ համարեա-ցիք զՊետրոս քան զընկերսն :

Իսկ եթէ ասիցէք թէ , Աստուած անզեղջ է 'ի բարերարութիւն , և անդր-ջուջալ 'ի սխալանս 'ի զղջանսն . այո՛

զի որ ոչ հաւատայ այսմ, եղիցի անկցին 'ի լաւագոյն զօրութենէն. այլ եթէ ոչ էր արժան յիշել զնաւաստապետն յայսըմ վայրի՝ և ոչ արժան ընթեռնուլ յաւետարանին ։

Արդ՝ հարկ է ձեզ, կամ արտահանել ոչ ընթեռնուլ յեկեղեցի և մեղադրել հոգւոյն սրբոյ խօսօղին զբանս զայսոսիկ, և կամ արտաքս հանել 'ի գրոցն։ Իսկ եթէ այս անհնարին է՝ զի հոգին սուրբ գրով իւր արձանացուցանել մըշտընջենաւոր յարակայութեամբ, ապա հարկ է ոչ զանց առնել որպէս զմեծամեծօքն՝ այնպէս և զփոքունքն ըստ հաւասարակ գրեցելումն.

Իսկ եթէ փոքունքն ոչ են 'ի պատճառս նուաստութեան, և ոչ մեծամեծքըն 'ի պատճառս բարձրայօնութեան. և եթէ ոչ այն՝ և ոչ այս, ապա յերկուցն է մեզ հրաժարելի յախտիցն ասացելոց, և զմիջինն ընթանալ պողոտայ անխոտոր՝ և երկոտասանական իշխանութեամբն միայն պատուել զՊետրոս. վասն զի այս իսկ են կամք երանելեացն դասու՝ որ յամենայն ուրեք հաւասարակութեան աշակերտեցան. ըստ այնմ, թէ «Ամենեքին դուք եղբարք էք». և

թէ՝ « Հա՛յր՝ եղիցին և սոքա մի, որպէս և մեք մի եմք »․ և մեզ զնոյն ուսուցին, թէ « Յոր կոչեցարուքն՝ ’ի նմին կացջիք »․ և թէ « Յամենայնի որ է ’ի ձեզ՝ մի ինչ առաւել խորհել քան զարժանն, այլ խորհիլ ’ի զգաստանալ՝ » ’ի հաւատացեալսն իւրաքանչիւր ումեք ’ի Քը-րիստոսէ Աստուծոյ մերմէ․ որում ընդ Հօր և ամենասուրբ Հոգւոյն փառք՝ իշխանութիւն և պատիւ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից․ ամէն։

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՔ

Յաղագս անդրանկութեան առ միմեանս երկոտասան Առաքելոցն. և հասարակ ընդունելոյ 'ի Քրիստոսէ իշխանութիւն. և ինքնագլուխ գոլոյ իւրաքանչիւրոցն ընդդէմ հակառակելոցն միապետութեանց՝ զոր առանձինն առնուն 'ի Պետրոս։

ՆԱԽ՝ հասարակ ասաց Քրիստոս, « Դուք էք աղ երկրի » առ 'ի բառնալ զանհամութիւնս նոցա։

Բ. « Եւ դուք էք լոյս աշխարհի » անծածկելի՝ առ 'ի փարատել զխաւարն անգիտութեան 'ի բոլոր տանէս։

Գ. « Եւ զերկոտասանսն կոչեցեալ առ ինքն, ետ նոցա զօրութիւն և իշխանութիւն 'ի վերայ ամենայն դիւաց և ցաւոց. և առաքեաց քարոզել զարքայութիւնն Աստուծոյ »։

Դ. Եւ նոցա միայն ասէ Յիսուս՝ « Ամէն ասեմ ձեզ. զի դուք որք եկիք զկնի իմ, 'ի միւսանգամ գալստեան իմում՝ յորժամ նստցի Որդի մարդոյ յաթոռ փառաց իւրոց, նստջիք և դուք յերկոտասան աթոռս դատել զերկոտասան ազգն Իսրայէլի »։

Տեսանէք՝ թէ ո՛րպէս ընդ իւր ցու-
ցանէ անզանազան զնոսա առ միմեանս,
որպէս աստ՝ և անդ. և որոշէ զնոսա յայ-
լոց զհետ ընծայեցելոցն, թէ և նոքա ասէ
հարիւրապատիկ առնուն և զյաւիտե-
նականն կեանսն, բայց աթոռ ոչ խոս-
տանի վասն անհամեմատութե՟ նոցա։

Ե. Եւ նոցա հաւաստար ասէ՝ «Ձեզ
տուեալ է գիտել զխորհուրդ արքայ-
ութեան երկնից»։ Զի՞նչ մեծագոյն իշ-
խանութիւն ասէ ոք գոլ քան զայս.
և զայս՝ որով նոցա պարծիքն մեծ գոլ,
նա ամենեցուն եւս։

Զ. «Ամէն ասեմ ձեզ, զի զոր կա-
պիցէք յերկրի՝ եղիցի կապեալ յերկին-
նս, և զոր արձակիցէք յերկրի՝ եղի-
ցի արձակեալ յերկինս»։

Է. «Եւ մատուցեալ Յիսուս խօսե-
ցաւ ընդ նոսա՝ և ասէ, տուաւ ինձ ա-
մենայն իշխանութիւն յերկինս և յերկ-
րի. որպէս առաքեաց զիս Հայր, և ես
առաքեմ զձեզ. գնացէք այսուհետև՝
աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս.
մկրտեցէք զնոսա յանուն Հօր և Որդւոյ
և Հոգւոյն սրբոյ, ուսուցէք նոցա զա-
մենայն՝ զոր ինչ պատուիրեցի ձեզ. և
ես ընդ ձեզ եմ մինչև ՚ի կատարած աշ-

խառքնի »․ և այս՝ բարձրագոյն և աններհակ միայնութիւն ։

Ը. « Իսկ եհան զնոսա 'ի Բեթանիա, և ամբարձեալ զձեռս իւր՝ օրհնեաց զնոսա » ։

Տեսանէք՝ զի ինքն ձեռնադրեաց զնոսա, և եցոյց զինքն միայն նոցա իշխող՝ և ոչ զՊետրոս կամ զայլ ոք ։

Թ. Իսկ թէ՝ « Ուր ես իցեմ, և դուք անդ իցէք․ և ուր երթամ՝ գիտիցէք, և զճանապարհն գիտիցէք » ։

Ժ. Իսկ թէ՝ « Դուք տեսանէք զիս․ զի ես կենդանի եմ, և դուք՝ կենդանի լինելոց էք » ։

ԺԱ. « Գիտասջիք՝ զի ես 'ի Հօր իմում, և դուք յիս, և ես 'ի ձեզ »․ արդ որ զանհամեմատս զայս իշխանութիւն գիտութեան՝ բնակութե արքայութեանն եւ նոցա հասարակ, զիա՞րդ 'ի փոքունս առաւել կամ նուազ առնէր զնոսա ։

ԺԲ. « Այլ զձեզ կոչեցի բարեկամս․ զի զամենայն զոր լուայ 'ի Հօրէ իմմէ՝ ծանուցի ձեզ » ։ Արդ՝ եթէ զամենայն հասարակ ծանոյց երկոտասանիցն, ապա Պետրոսի միայն զի՞նչ ծանոյց․ զի զանտանելին ոչ ումեք ծանուցանէ վասըն յոյժ խնամոցն ։

ԺԳ. Ասէ թէ՝ «Ես ընտրեցի զձեզ. և եդի զձեզ, զի դուք պտղաբեր լինիցիք. և պտուղն ձեր կացցէ», նմանապէս ասէ կեալ քարոզութեան նոցա:

ԺԴ. Ասէ թէ՝ «Հայր՝ սուրբ պահեա՛ զնոսա յանուն քո, որով ետուր ինձ. զի եղիցին մի, որպէս և մեք մի եմք. և 'ի վերայ բերէ, թէ քո բանդ ճշմարտութիւն է»:

ԺԵ. «Որպէս զիս առաքեցեր յաշխարհ, և ես առաքեցի զնոսա յաշխարհ». ամենևին աններհակ եցոյց զմի իշխանութիւնն, զի նախ միացոյց Հարբ՝ և ապա առաքեաց յաշխարհ, և կարկեաց զբերանս զանազանողացն.

ԺԶ. Ասէ թէ՝ «Արդ գիտացին՝ զի զամենայն ինչ զոր ետուր ինձ, ետու նոցա. և նոքա ընկալան, և ետու նոցա զբանն քո». կրկնեաց վասն առաւել հաստատութեան:

ԺԷ. «Ես զայս իբրև ասաց, փչեաց 'ի նոսա՝ և ասէ, առէք Հոգի սուրբ, եթէ զուրուք թողուցուք զմեղս, թողեալ լիցի. և եթէ զուրուք ունիցիք, կալեալ լիցի». ըստ հաւասարակ ընդունելոյն զՀոգին՝ ետ և զիշխանութիւնն. միապէս պատուիրեաց զօրութիւն ըն-

գուննել 'ի բարձանց, միորակ և զհրեշտե-
նըն ընկալան զերգուսն. և հնչէ անլուծա-
նելի կնքով և անարգելի 'ի ներհակաց
զխորհուրդ բանիս Հօրը, զի ասէ. «Եւ
ես զփառսն զոր ետուր ինձ՝ ետու նոցա.
զի եղիցին մի՝ որպէս և մեք մի եմք.
ես 'ի նոսա՝ և դու յիս, զի եղիցին կա-
տարեալք 'ի մի»։ Արդ, զո՞ր փառս ետ
Պետրոսի արտաքոյ այսր. զի այլն արտա-
քոյ է 'ի նմանութենէ Հօր և Որդւոյ
միութենէն. և այս ոչ է բարեկամու-
թիւն Պետրոսի՝ այլ ներհակն նորին։ Այլ
գուցէ լսիցեմք 'ի Պետրոսէ, թէ որ
զեղջաւոր իմ նուաստացուցանէ՝ նուա-
ստացուցանէ և զիս. և զի այսպէս է 'ի
հաւատարան, որպէս և Քրիստոս հրա-
մայէ, թէ «Որ ուրանայ զՈրդին՝ և ըզ-
Հայր ուրացեալ է»։ և Տէրն ասէ, թէ
«Որ զձեզ պատուէ՝ զիս պատուէ»։ ըզ-
ձեզ ասէ՝ և ոչ զՊետրոս միայն. նոյն-
պէս և հակառակն սորին.

Արդ, որովհետև այսքան շուրջ ըզ-
մեւք մածեալ ունիմք զբազմութիւն
վկայութեանցս, 'ի բաց ընկեսցուք զամ-
բարտաւանութիւն որ է մայր խռովու-
թեան, և զհաստատութիւն տացուք
նոցա ըստ Քրիստոսի. և մի՛ անարգեա-

ցուք, այլ պատուեսցուք նոցայովքն զՀայր և զՈրդի և զսուրբ Հոգին, որում փառք յաւիտեանս։

Յոլովս ունէի գրել, այլ երկեայ 'ի տաղտկութենէ լսողացն՝ զի ատեցողք են բանի։

Վասն Պատրիարքացն զոր խոստացաք առանձինն շարագրել զպատասխանին՝ զոր առ Լիկամթն. յարեսցի 'ի սոյն և ընդդէմ կարծեացն Յունաց. վասն սոցին և Ասորւոց։

Արդ, յորժամ յաղագս նախապատուութեան հայրապետին Հռովմայ ասէր Լիկամթն, այսպէս շարադրէր զյետինսն նորա. եթէ ամենայն Պատրիարք և կաթուղիկոս և արծովէնք (արք եպիսկոպոսք) և վէսք (եպիսկոպոսք), պարտին հնազանդ լինել Պապուն Հռովմայ։ Ընդ որ յոյժ բերբեալ իմ նախանձ, ասեմ. ո՛վ Հայր սուրբ, ոչ է ըստ օրինաց առաքելական Եկեղեցւոյ շարադրութիւնդ՝ զոր առնես, զի ընդ Պատրիարքն զհետ բերես առաքելական աթոռակալին, և զկաթուղիկոսն Հայոց զկնի նորա դասես։ Ու ասա, զի՞նչ է Պատրիարքն, ո՞չ քաղաքի միոյ Եպիսկոպոս. իսկ կաթուղիկոսն Հայոց՝ պետ ազ-

գի միոյ ողջոյն ։ Եւ ոչ անուն իսկ Պատ-
րիարքին յայտ առնէ զպատիւն իւր . զի
ասի Հայրապետ . և զի Հայր է Եպիսկո-
պոսն ժողովրդեանն . և ամենայն որ ե-
պիսկոպոս ձեռնադրի՝ Հայրապետ կոչի .
որ և ըստ այսմ՝ զմի և զնոյն ունին պա-
տիւ Եպիսկոպոսն Սրոյ և Սելևկիոյ և
այլք նմանք սոցին՝ զոր Անտիոքայն և
ընկերքն իւր վասն զնոյնն ունելոյ ներ-
գործութիւն . և եթէ այս ոչ՝ ցուցցեն
յԱստուածաշունչ գրոց , և հաւանիմք ։

Իսկ կաթուղիկոսն Հայոց յոլովս ու-
նի այսպիսի մայրաքաղաքացիս ընդ իւ-
րով իշխանութեամբ , որ 'ի Լուսաւոր-
չէն մերմէ է սահմանեալ , զոր մի ըստ
միոջէ ոչ կարեմք թուել վասն երկա-
րութեան բանի ։ Եւ երկրորդ՝ վասն ա-
ղաւաղելոյն սակս տարաբերութեան ա-
ռաքելական Աթոռոյն Հայոց և թագա-
ւորութեանն ։ Բայց զչորսս զայսոսիկ որ
աններհակ երևին , ցուցցուք . թէպէտ
և 'ի մերոցս ոմանց քար ընդ ոտն թուի ։

Առաջինն՝ կաթուղիկոսն Աղուանից .
Երկրորդն՝ Եպիսկոպոսն Սիւնեաց , զոր
զկնի սորա նախապատուեցին կաթու-
ղիկոսքն Հայոց ։ Երրորդ՝ Եպիսկոպոսն
Հաղբատայ , որ ունի զտեղապահութիւն

կաթուղիկոսին Վրաց, զտեսչութիւն բոլոր Գուգարաց: Զորորդ՝ Եպիսկոպոսն Ռշտունեաց և Մոկաց, որ նստի 'ի Տոսպ գաւառի Աղթամար կղզի:

Իսկ եթէ առիցեն, թէ այդ այդպէս է, ընդէ՞ր ոչ ետուն հրաման ձեռնադրել իւրեանց Եպիսկոպոս այլոցն՝ բայց Աղուանիցն: Վասն ընդ այլոց ազգաց իշխանութեամբ անկանելոյն վիճակաց նոցա, որոց ոչ ինչ է փոյթ վասն բարեկարգութեան մերոյ ազգիս և կարգաց Եկեղեցւոյ; զի մի իշխանաւորութեան բարուք թիկունս արարեալ զնոսա ապստամբեսցին յառաքելական Աթոռոյն, և զրկեսցին 'ի շնորհաց նորին. այս է պատճառն, և ոչ եթէ ոչ ունիմք տալ իշխանութիւն ձեռնադրութեան:

Դարձեալ ասեմ ցՆիկաթն. կաթուղիկոսն անուն և էութիւն յորում վերայ կոչի սեպհական և ճշմարտապէս, եթէ ոչ՝ 'ի Պետրոսի և Յովհաննու և համակարգից նոցա տառանցն. զի նոքա ընկալան հանուր հրաման 'ի Տեառնէ. « Գնացէք, ասէ, աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս »: Տեսանե՞ս զհանրականքն՝ թէ ո՞յք են, կամ յումմէ ընկալան զկոչումն աններհակ:

Այս դարձեալ, ո՛չ թուղթքն նոցա յայտ առնեն զանուանս նոցա. զի կաթուղիկոսականք կոչին և ոչ այլով անուամբ, որ ցուցանեն զնոսա կաթուղիկոսունս. և զայս ոչ կարէք ուրանալ։ Իսկ եթէ հակառակիք այսմ գոլ, հարկ լինի բաժանել զգիրս կաթուղիկէիցն 'ի նոցանէ, և ցուցանել զգրողսն նոցա, յորոց անուն կոչին կաթուղիկեայք. և զմին 'ի նոցանէ արտաքսել յԵկեղեցւոյ, կամ զգիրսն՝ կամ զԱռաքեալսն. զի հարկ է միումն 'ի նոցանէ թիւր գոլ. զի Եկեղեցի ոչ ընդունի զթիւրութի̃, որոյ ճշմարտութիւնն է ընտանի. և կամ հաւանիլ անսուտ վկայից զոր բերաք, որ և եղեն իսկ առ Նիկաթն, և աւարտեցաւ պատասխանիք նորա։

Ընկալ զընծայող իմ զաակաւ զոր Ձեզ նուիրեմ, արքայ Հեթում. մեծ էր խնդիրն քո քան զիս, և իմաստնոյ գործ նա՛ այլում, զի գեղեցիկ գրէր քան զիս ըստ արժանեաց տեսոյ մտաց քում. լեր անարգամեծար առ իս, և նմանեա առա Տեառն քում։

Ընդդէմ կարծեացն Յունաց ։

Յայնք չորս տեսն նախաթոռս, ըղկոստանդինուպօլիս, զԱնտիոք, և զԱղէքսանդրիա և զՀռոմ, մինչ աննախանձք էին. և բաց աթոռոցն 'ի չորս բաժանեն զբոլոր տիեզերս ։ Իսկ սահման հատանեն կոստանդինուպօլսի զԹրակիա, զՄակեդոնիա, զՀելլադա, և յԱսիոյ զարևմըտեայ հիւսիսի լերինն Տորոսի, 'ի Պամփիլեայ մինչև ցԵգեր և ցՀայս, և զաշխարհն Սարմատացւոց ։

Իսկ Անտիոքու՝ զհարաւոյ Տորոսի 'ի Սուրացւոց մինչև ցպահակն ծուրայ, որ հատանէ 'ի Գալիլեայ Պաղեստինացւոց, և անդուստ 'ի Պարսս, և անդր ևս յաշխարհն Ճենաց ։

Իսկ Աղէքսանդրու՝ յԵգիպտոսէ սկըսեալ զբոլոր Լիբիա, մինչև ցանծանօթ ծով և երկիր ։ Իսկ աթոռակալաց սոցա անուանս յօդեն կրկին պատուով. ըղկոստանդինուպօլսին տիեզերական կոչեն պատրիարք, և զԱնտիոքայն՝ աստուածաքաղաքացի և ամենայն արևելեան, և զԱղէքսանդրուն՝ դատողական ։ Իսկ Երուսաղէմի՝ որ օրէն էր քան զամենայն նախապատուել, որպէս ողորմելով նմա

հազիւ տան վիճակ զՊաղեստին միայն․ և զայս անագան ուրեմն քան զայլսն, կամ 'ի տեղի Հռովմայ իբր կարկատ և կամ ամօթոյ է վասն մեծագործութեց, և ոչ արժանաւորապէս։

Իսկ Հռովմայեցիք, թէ և Յոյնք տան զայս իշխանութիւն, ոչ առնուն յանձն զատութիւնն, այլ ըստ ճշմարտութեանն Առաքելական կոչեն զինքեանս աթոռ։

Եւ սոցա տան Յոյնք զսկիզբն շնոր-հաբաշխութե Եկեղեցւոյ․ և 'ի սոցանէ որք ոչ առնուն՝ անկատար և անվաւեր ասեն, մանաւանդ զՀայք․ և զայս այն-քան հռչակեցին անհիմն և անհաստատ պատճառս դնելով, մինչ զի և զայլս ըզ-կնի ինքեանց ձգեցին, և յիմաստնոց անգամ։

Եւ արդ, տեսցուք զստուգութիւն աւանդութեանս․ Նախ 'ի բաց ընկեցեալ զհետ և զոչ բարւոք նախանձն, որ ըզ-բարւոքն ոչ բարւոք առնէ․ և ապա օ-տարին ոչ լսել ձայնի, և զհետս ընթա-նալ անմտաբար պաճուճեալ առասպե-լական յօդուածոց․ այլ ճշմարտի հե-տևիլ Հովուին վարդապետութեան, որ ասէ՝ « Մի կոչէք զոք ուսուցիչ ձեզ, զի մի է ձեր վարդապետ » Քրիստոս․

և որ նոյնն խօսէր՝ ասէ . « Չիք այլ ոք ոչ կարէ դնել , քան զերդեալն՝ որ է Յիսուս Քրիստոս ։

Հարցանեմք նախ ընդ այսպիսի առաջողսն , եթէ յե՞ր հիման վերայ ունիք զշինուածդ զայդ . և կամ յումմէ՞ ունիք քաղաքս այսոքիկ զերկխանութիւնս զայս ծայրադայն ։ Եթէ ՚ի Քրիստոսէ ասէք , որ կարողն է տալ , զայդ ոչ կարէք ցուցանել . զի Տէրն զդաւաճանս ոչ հիմնեցայց զնոսա , և ըստ հաւատոյ անձանց ոչ եկին ՚ի սոսա , և ՚ի ձեռն հրովարտակի ոչ պարգևեաց՝ զոր ասէքդ ։ Իսկ եթէ յԱռաքելոցն ասէք առեալ՝ որոց Քրիստոս եւս զվեհագոյն պատիւն , ՚ի նոցանէ ոչ երբէք ուսելի ինչ առեալ նոցա պատիւ քան զտիեզերաց ամենայնի ։

Գիտեմ զի ասէք զայս վասն Անտիոքու միայն , թէ անդ եկին Պետրոս և Պօղոս ըստ գրեցելումն , և հաստատեցին Եկեղեցի ։ Նա որս ասեմք . եթէ նախապատուութիւն է այս Անտիոքու , ապա այլքն որ ոչ ունին զայս՝ զորս հաւատար սորա պատուէք , բոլորովին են անպատիւք . և նախապատուագոյն քան զնա Սամարիա , ուր իջեալ նախ բաշխեցին զՀոգին սուրբ Պետրոս և Յով-

Հանճէս . և այս կեսարիա Գաղատիո-ծագուոյ , ուր Գերասիս նախ Հաստատեալ աւազան , և ուղղեաց մեծագին սուրբ , և շուրջ յոլով անեղիս , մինչև Հասոյն անդ .

Դարձեալ Հարցանեմք , եթէ քա-ղաքօքն ճոխացուցանէք զաստիճանս զայդ՝ զոր առաջին պատուէք , եթէ ու-րիճանօքն զքաղաքսն . զի եթէ քաղա-քօքն ասէք . քաղաքօքն ոչ ունին զհե-ղեանց պատիւն՝ եթէ ոչ ՚ի չինաղայն յորոց անուն կոչին այժմ , և նոքա ոչ է մարթ , զի անստուածք էին . Իսկ եթէ վասն քաղաքականութեան մարդկանն , Եկեղեցւոյ զայդ ոչ առնու յանձն՝ լսելով ՚ի Քրիստոսէ զհրամանն , թէ « Դուք չէք յաշխարհէս աստի , որպէս և ես չեմ ». և զառաքելականին Ցեառն՝ թէ « Օ խորհրդ-կալք Հաւատոյ՝ որ փառս ՚ի մարդկա-նէ խնդրէք ». զի յառ ՚ի միոյն Աստուա-ծոյ որոշի ՚ի փառաց , ասէ՝ որ ոչ յաստու-ծոյն , յորմէ Հրամայիր յաւէտ ա-ղաղակելով , թէ « Ինձ աշխարհս ՚ի խաչ ելեալ է այսուհետև , և ես աշխարհի ».

Արդ , եթէ աշխարհականօքն զքաղաքսն ասէք , ցուցէք թէ ո՞ւմ են աթոռք ո-րով ճոխանան . զի թէ յԱռաքելոցն ա-սէք որպէս ցուցան ; նոքա ոչ ինչ ա-

ւելի ներգործեցին 'ի նոսա քան 'ի բոլորս : Եւ դիր և տեղի որբոց նոցա նշխարացն ոչ են 'ի քաղաքըդ յայդուսիկ, որ է ճշմարտապէս աթոռ և պարծանք որոց ունին :

Իսկ եթէ Աւետարանչօքն ասէք ճոխ գոլ պաշտօնեայսն և զքաղաքսն, հարցանեմք, ո՞յք են Աւետարանիչքն, թէ ոչ՝ որ ընկալան զաւետիսն Հօր ըստ անսուտ խոստմանն Որդւոյ. և հրաման առին ուսուցանել՝ զոր եկեալ յիշեցուցէ նոցա, որ և երկուքն 'ի նոցանէ են որք գրով արձանացուցին, և այլ երկուքն 'ի նոցանէ գոլ խոստովանին ընկալեալ զոր գրեցինն՝ ըստ Ղուկայ, « Եթէ աւանդեցին մեզ որք 'ի սկզբանէ ականատեսք և սպասաւորք եղեն բանին » : Եւ յայսցանեաց որպէս ցուցան՝ ոչ ումեք դիր տապանի է, և ոչ աւելի ինչ ներգործեալ 'ի քաղաքսն յայնս : Եւ դարձեալ, երիցն որք գրեցին՝ յայտնի է տեղին ուր աւանդեցին զԱւետարանն, և ընկալան զկատարած կենացն, որոյ ոչ էք անգէտ՝ զոր անուամբ միայն ջանայք պատուել զնոսա : Իսկ թերևս անձամբ ասէք առնուլ զիշխանութիւն զայն մեծ, զի այլ ոչ ունէք երևի տուեալ. այլ

տյեամ ոչ ներէ Աստուած Հայր՝ ասելով․ «Ընձամբ թագաւորեցին՝ և ոչ ինև․ ընթանային՝ և ես ոչ առաքէի զնոսա․ մարգարէանային՝ և ես ոչ խօսէի 'ի նոսա »․ և Որդի, «Իւէ ամենայն տունկ զոր ոչ տնկեաց Հայրն իմ երկնաւոր՝ խլեսցի »։

Դարձեալ հարցանեմք․ շորք ընդէր ասէք գոլ նախաթոռս, զի Քրիստոս երկոտասանս ընտրեաց՝ զի իցեն շուրջ ըզնովաւ, որպէս և գրեալն է․ և որոց սաս նոցին և 'ի հանդերձեալն խոստացաւ ընդ իւր լինել․ «Նստջիք, ասէ, և դուք ընդ իս յերկոտասան աթոռս »։ Արդ, ասացէք եթէ առ ո՛ւնին զյառաջադիմութիւն՝ զի առաջին կոչէք զնոսա հարս․ զի առ Քրիստոս ո՛չ կարէք ասել, զի նոքա ցուցան 'ի նմանէ թէ ոյք և կամ քանիք իցեն։ Արդ, հարկ է այսմ սահմանողաց և ընդունողաց ուսուցանել զՔրիստոս որպէս ասէս՝ անպատշաճ գոլ զհիմնեցեալն առ 'ի նմանէ․ և արտաքսել զխոստումն աթոռոցն 'ի գրեցելոցն նորա, և խափանել զերկոտասանն, և դնել շորք ըստ իւրեանց, որպէս և խափանեցին ինքեանք զՅովհաննուն և զբոլոր երկոտասանիցն․

և կամ զհանկարծակին ընդունել. զի զայն ոչ կարեն. զի հրամն այդ որք ոչ կարէ գտնել քան զեղեալն. և որ աւետարանէ քան զաւետարանեալն այլ՝ նզովեալ լիցի։

Այլ ըստ ձեզ դարձեալ եղիցի չորք ըստ Աւետարանչացն. Որգ. աւետարանիչքն ուսոյ ունին զկոչումն՝ քան թէ յաւետարանելոյն զբանն կենաց, որպէս Առաքեալքն յառաքմանէն, և Մարգարէքն 'ի նախատեսութենէն, յորմէ և իշխանութիւնն նոցա։ Որգ. եթէ աւետարանելն է ներգործութիւն նոցա, և 'ի գործոյ անտի տայք նոցա ունել զիշխանութիւնդ զայդ 'ի վերայ տիեզերաց, հարկ է իշխանութեանն զգործն հետևեցուցանել. և ոչ այլում ումեք տալ թոյլ ընթեռնուլ զԱւետարանն՝ քան թէ նոցա միայն յորմէ ունին զայն սկիզբ իշխանութի. Եւ կամ որոց տայք զգործն՝ նոցին հաւատարել զանթուակալն, և սարկաւագարան կոչել զքաղաքն և ոչ պատրիարքարան. զի սարկաւագացն տայք զաւետարանչութին, որ են յետոյն յաստիճան, և քահանայիցն անգամ՝ ոչ արժանացուցանէք ընթեռնուլ, որպէս զվերջին և զանպատիւ իր յեկեղեցի։

Աշ. պատասխանի ։

Դարձեալ. ընդէ՞ր կոչէք զեկեղեցիդ զայդոսիկ կաթողիկէ . զի կաթողիկէն առաքելական է, և առաքելականն կաթողիկէ . զի ընկերք են և ոչ է հնար առանց միմեանց ասել, որպէս և թուղթքն կաթողիկեայց ։ Նոյն ցուցան՝ զի Առաքելոցն ոչ ոք գոյ 'ի նոսա . և զի ոչ կոչէք զաթոռակալս նոցա կաթողիկոս . և զի հարկ է առանց ամենայն հակառակութեան կաթողիկոս կոչել՝ յաւմէ կաթողիկէ , և ոչ պատրիարքք՝ զի ոչ պատրիարքարան կոչի ։ Իսկ եթէ ոչ կոչէք կաթողիկոս , և արդ ոչ կաթողիկէ . և թէ ոչ կաթողիկէ , և ոչ առաքելական . արդ ընդէ՞ր խաբէք . և խաբէք զպարզամիտսն ։

Դարձեալ, զի ասէք 'ի ձեռն չորից պատրիարքացն լինել զկատարումն խորհրդոյ Եկեղեցւոյ , և որք ոչ առնուն 'ի նոցանէ՝ անկատար ։ Արդ , եթէ այդպէս է, հարկ է ձեզ զՔրիստոսի աւետարանն սուտ էր ասել հանդերձելոց պատրիարքացն , և զքարոզութիւն Առաքելոցն , զքրիստոնէութիւնն , որ մինչ 'ի սահմանումն պատրիարքացն 'ի Կոստանդի-

նուաղելս 'ի Յուստինիանոսէ՝ կամ ով որ էր, անկատար. և լուսոյն Քրիստոսի և Աւետարանին՝ զպատրիարքսն։ Իսկ եթէ Առաքելովքն լի քարոզեցին, մինչ զի և ոչ հրեշտակաց կարօտանալ ըստ Պօղոսի, ապա ընդունայն են պարծանքդ ձեր և նոքին իսկ ինքեանք։

Դարձեալ, յորժամ ունիք Յոյնք զիշխանութիւնդ զայդ, զի ձեզ համարիք զպատիւ չորեցունցն. զի թէ յԱստուծոյ առէք տուեալ զպատիւն զայն այնց քաղաքաց, ապա պատուեալն յԱստուծոյ հոգևոր է։ Իսկ հոգևորն պատիւ ոչ յափշտակի մարմնապէս բռնութեք. զի դեռ ևս իւրաքանչիւր ազգացն որոց են գաւառքն՝ վերակոչի անունն, որոց յոյժ է պատշաճ, և ոչ ձեզ. իսկ եթէ հակառակիք ձեզ գոլ, բռնադատէք զանբռնադատելի տէրութիւնն։ Իսկ եթէ ոչ բռնադատի աստուածայինն ըստ բնութեանն, ապա թափուր էք յայնմ պատուոյ, և ընդունայն պարծիք։ Իսկ թէ խոստովանիք զճշմարիտն, և թէ մերոյ ազգին միայն իշխեմք որոց անդ բնակեն, ապա ոչ 'ի ձէնջ միայն անդ և 'ի գաւառս նոցա պանդուխտք, այլ և յամենայն ազգաց, յորոց և տե-

սուչք հաւատար ձեզ. ապա զի՞ պարծիք համեմատաք այլոց իբրև զատուցեալ ոք .

Վասն կոստանդինուպօլսի առանձինն, որ է յատուկ Յունաց :

ԱՐԴ, վասն կոստանդինուպօլսի հարցանեմք, զի այլք 'ի քաղաքացն զոր ասէք, հնագոյն թերևս պատճառէք զօլ և յԱռաքելոցն կոչեցեալ ըստ հասարակաց կոչմանն. իսկ սա անագան ուրեմն շինեցաւ յետ քարոզութեան Առաքելոցն յոլով ժամանակաւ : Արդ, ուստի՞ ասէք ունել զծայրագոյնութիւն զայն, որ ոչ միայն իշխէ գաւառաց, այլ Եփեսոսի՝ որ է աթոռ Յովհաննու սիրելի աշակերտին Տեառն. թողից զայլսըն. և այնքան անարգէք, մինչ զի յորժամ յափշտակլի 'ի ձէնջ կոստանդինուպօլիս, ոչ համարիք արժան անդ նստիլ եպիսկոպոսին կոստանդնեայ քաղաքին : Այլ թէ ոչ էր ընդ իշխանութեամբ ձերով, մեզ ինչ ոչ գոյր ձեզ. իսկ եթէ ընդ ձեռամբ ձերով է, ապա արհամարհանք է և ոչ անհաստութիւն : Այլ զի նախ քան զայն ժամանակս Եփեսոսի ե-

եպիսկոպոսն ունէր զնախապատուութիւնն Անիոյ ըստ առաքելական պատուոյ Յովհաննու, որպէս ունիմք 'ի պատմութեանց եկեղեցւոյ: Զի յորժամ եղև գժտութիւն ընդ Հռովմայեցիս և ընդ Ասիացիս սակս որքոյ Զատկին՝ զոր այլ և այլ աւուրս կատարէին, որ և Պոլիկրատէս Եպիսկոպոսն Եփեսոսի պարծէր 'ի Յովհաննէս և 'ի Փիլիպպոս, և ասէր ութերորդ զինքն յառաքելոյն. և զոյգ պայքարէր ընդ Բեկտորի եպիսկոպոսին Հռովմայ, որպէս և էր հաւասար նորա:

Արդ, ո՞ փոխեաց զայս սահման աստուածադիր. Թէ զԿոստանդիանոս անէք, Եւսեբի բազում ինչ պատմէ զնըմանէ, և զայդ ոչ յիշէ. և զի՞նչ վայելէր առնել զայդ արդարոյն: Այլ թէ փոխեաց, ոչ արդար՝ այլ անիրաւող, և ո՞ ներէ նմա արդար գոլ, զոր քաւ լիցի 'ի սրբոյն: Իսկ եթէ 'ի Յուստինիանոսէ ասէք փոխեալ կամ յայլմէ ումեքէ, ապա մեծ գոլ համարիք զնոսա քան ըզՅիսուս, որպէս զկարգեալսն 'ի նմանէ՝ քան զառաքեալսն Քրիստոսի. ապա թէ ոչ՝ զի՞արդ ձեռնադրէ Եպիսկոպոսն Կոստանդինու քաղաքին զաթոռակալն Յովհաննու առաքելոյն. զի առանց ա-

մենայն հակառակութեան նուազն ՚ի լու-
ւէ անոր օրհնի, ասէ Առաքեալն. Արդ,
դուք ձեզէն ընտրեցէք զնան ՚ի նուա-
զէն, և ասէք՝ թէ յորոյ վիճակի սակի
էք. դուք ձեզէն տուք զկրաւն, զիարդ
ոչ է յանդգնութիւն, ո՛րք և իցէ, անի-
րաւելն զԱւետարանիչն, և կարգել ըզ-
լաւն ընդ նուազին. և ոչ պատկառել
՚ի պատուական տեղւոյ հանգստեան նո-
րա, և յԱւետարանէն զոր ասէք գրեալ
աստուածաշունչ ձեռամբ նորա, որ խա-
կառակս ցուցանեն դատեղին ամենա նորա։
Իսկ եթէ ՚ի ձեռոյն ասէք աւանդեալ՝
որպէս անտին պատաշած, գուցէ լուիցեն
՚ի Տեառնէ, թէ «Նախորդեցին զաւան-
Թին խմ՝ վասն ինքեանց աւանդութե»։
Իսկ թէ ոչ է այսպէս, զիարդ ոչ խմա-
նայք՝ զի երկոտասանիցն առաց, թէ
«Դուք էք աղ երկրի, և լոյս աշխար-
հի». յորոց մի է և Յովհաննէս. որպէս
թէ և ՚ի նոցանէ համեմիք նոսա և լու-
սաւորիմք յանհամութենէն և ՚ի խա-
ւարէն։ Իսկ դուք զիարդ ընդ կրուկն
դարձուցանէք, և խաւարան ասէք լու-
սաւորել զլոյսն։ Իսկ եթէ լոյս և ոչ
խաւար զոր ասեմք, յումմէ՞ կոչեցաւ
լոյս Կոստանդինուպօլսի աթոռն հակա-

ւանի այսմ լուսոյ. զի ՚ի Քրիստոսէ կոչեցեալքն յայտնի են, և զի լոյս ոչ կարօտանայ լուսոյ, զի անման է խաւարի. ապա հարկ է միում ՚ի սոցանէ սուտ գոլ. իսկ եթէ սոքա ճշմարիտ, ապա նոքա խաւար և ոչ լոյս:

Եւ գլխաւորելով զբանս հարցանեմք. ո՞չ դուք կոչէք Տիաթիկ զբանն զայն յաւետարանին, զոր մերձ ՚ի չարչարանսն գրեաց Տէր: Արդ, ասացէք, ո՞ւմ աւանդեաց զիշխանութիւն Եկեղեցւոյ ՚ի Տիաթիկն. ո՞չ ապաքէն երկոտասանիցն՝ վկայութեամբ և հրամանաւ Հօր հաստատեալ, զոր և ինքեանք իսկ գիտացին, զոր ետ նոցա ասելով առ Հայր; թէ "Արդ գիտացին թէ զամենայն ինչ զոր ետուր ինձ՝ ետու նոցա". և դարձեալ, թէ "Ես զփառսն զոր ետուր ինձ՝ ետու նոցա. և որպէս դու զիս առաքեցեր յաշխարհ, և ես առաքեցի զնոսա յաշխարհ". և թէ "Ոչ վասն նոցա միայն աղաչեմ, այլ և վասն ամենայն հաւատացելոց բանիւ նոցա յիս": Արդ, եթէ զամենայն ընկալան նոքա զփառս և զիշխանութիւն, և զմիջնորդութիւն մեր առ Որդի, իսկ դոքա զոր նախակարգէք՝ յումմէ՞ ընկալան զիշխանութիւն,

կամ առ ո՛ միջնորդեն. զի եթէ 'ի Քրիստոսէ առնէք և առ Քրիստոս, ոչ կարէք. զի ոչ բաժանեալ է Քրիստոս յանձն իւր. իսկ եթէ հակառակիք 'ի նմանէ գոլ, ապա բաժանեալ է. և բաժանելոյն ո՛չ կարէ կալ թագաւորութիւնն, որպէս և հրամայէ ինքն: Յայտ է զԱռաքելոյն ասել առ ձեզ, թէ «Զմարդկան հաստատեալ կտակ ոչ ոք կարէ անարգել, և ոչ այլ հրաման 'ի վերայ այնր տալ»: Արդ, զկտակն որ 'ի Քրիստոսէ և 'ի Հօրէ հաստատեալ յերկոտասանսն, 'ի Կոստանդնուպօլիս՝ որ յետ երկու հարիւր ութսուն և մի ամաց շինեցաւ, և այն անագան, սահմանադիրքն զիա՛րդ կարացին խախտել, զի խափանեցին ընդ նոցա աթոռն. զի եթէ խախտելի է, ո՛չ է կտակ. իսկ եթէ կտակ է, ապա անշարժ է ըստ Պօղոսի. մանաւանդ զի Աստուծոյ է, զի ո՛չ ոք կարէ ընդդէմ ասել Նորա կամաց:

Արդ, ո՛վ եղբարք, ոչ եթէ այսու արտաքսեմք զձեզ յերկոտասանիցն պատուոյ, այլ զձեզ վերստին հաստատեմք, թէ ընդունիք՝ շնորհք Աստուծոյ: Միոյն՝ զի զօրացեալ լինիք յեղբօրէ ըստ դրոց, և միւսոյն՝ զի մեք անդա-

անդադար լիցուք յեղբայրականն սիրոյն պարտուց ։

Վասն Հայոց եկեղեցւոյն՝ զի հաւասար է Հռովմայ եկեղեցւոյն և Եփեսոսի, որ այժմ անպատուի 'ի Յունադաւան համապատուութեան Առաքելոյն մերոյ ։

Եւ արդ, եթէ ասեն Յոյնք և Հռովմայեցիք՝ որպէս յառաջագոյն և այժմ՝ ցհայս, թէ դուք ընդէ՞ր պարծիք մայրաքաղաքաւ, կամ ո՞ եկն առ ձեզ յերկոտասանիցն, զի ասէք զձեզ հաւասար մեզ. զի որ եկն առ ձեզ յառաքելոցն Թադէոս՝ յեօթանասնիցն և ոչ յերկոտասանիցն է, և դուք անարգան ուրեմն գործայք 'ի Քրիստոս, և ոչ զհետ մեր ։

Առ որս ասասցուք նախ, թէ մեք ոչ պարծիմք մայրաքաղաքաւ, զի աշխարհական է, վասն որոյ ասէ Տէր՝ թէ “Դուք չէք յաշխարհէ, որպէս և ես չեմ”. և եթէ՝ “Իմ արքայութիւն չէ յայսմ աշխարհէ”. և մեք յանաշխարհիկն պարծիմք ։ Այլ և զոր գոյն՝ քանդեցին թշնամիք խաչին Քրիստոսի արտասահմանեալ զմեզ. կատարեալ 'ի մեզ բանին Տեառն՝ եթէ “Յաշխարհի աստ

զմեղուլթիւն ունիցիք . այլ քաջալերա-
ցարուք՝ զի ես յաղթեցի աշխարհի դ.
և մեր խրախուսեալք 'ի Նա՝ պարծիմք
ես ըստ Պօղոսի 'ի Նեղութիւնս մեր
որ վասն Նորա :

Իսկ զոր ասէքդ՝ զԹադէոս յեօթա-
նասնիցն գոլ, զայդ ոչ յառաքելական
մատեանց ասէք՝ ուստի տրամաբանու-
թիւնս մեր, այլ 'ի վիպասան պատմա-
գրաց . իսկ յաւետարանին Մատթէոս
և Մարկոս յերկոտասանիցն զնա Թուեն,
և անուանն փոփոխմամբ ես զնա պատ-
ուեալ Տեառն որպէս զՊետրոս և զոր-
դիսն Որոտման : Իսկ թէ ասէք՝ թէ
Ղուկաս ոչ յիշէ զնա ընդ Նոսա . ոչ է
զարմանք՝ թէ այլով անուամբ նշանակէ
զնա . զի Նոքա ոչ եթէ հակառակք են,
զի եկեղեցիք են Աստուծոյ . իսկ եթէ
դուք հակառակիք, ապա երկուցն վը-
կայութիւն հաւաստարիմ է քան զմիոյն՝
ըստ հրամանի Տեառն :

Իսկ թէպէտ և ըստ կարծեաց ձե-
րոյ ասեմք զնա յեօթանասնիցն գոլ,
սակայն ոչ նուազիմք 'ի ձէնջ, զի ահա
Բարթուղիմէոս և Յուդայ Յակոբեան
և Սիմոն նախանձայոյզ վիճակեցան ազ-
գիս Հայոց : Իսկ եթէ ասիցէք, թէ նա-

քս այլոց ազգաց և ոչ ձեզ վիճակեցան. ցուցէք թէ ում, և հաւանիմք ձեզ. զի 'ի Քրիստոսէ որ տուողն է իշխանութեան՝ ոչ կարէք. զի նա բացարձակ հրամայեաց նոցա, թէ «Գնացէք՝ աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս» անզանազան. զի ուր կատարեսցին մահուամբ, նմին ազգի եղիցի իշխանութիւն նոցա առանց ամենայն հակառակութեան:

Եւ դարձեալ, թէպէտ և տամք ըստ ձեզ՝ ըստ ազգացն և զառաքելոյն բաժանեալ. այլ նոքա օրինակ իւքեանց ունելով զՔրիստոս, և խրատեալք 'ի նըմանէ՝ թէ «Յինէն ուսարուք», և ուսուցանէր ասելով, «Ոչ ուրեք առաքեցայ՝ եթէ ոչ առ ոչխարս կորուսեալս տանն Իսրայէլի». և Յովհաննէս՝ թէ «Յիւրսն եկն, և իւրքն զնա ոչ ընկալան. իսկ որք ընկալանն զնա, ետ նոցա իշխանութիւն որդիս Աստուծոյ լինել». Նոյնպէս և աշակերտքն նորա յիւրեանցն գնացին վիճակ, և ոչ ընկալեալ զնոսա՝ դարձան 'ի նոցանէ ըստ հրամանի Տեառըն, թօթափեալ զփոշի ոտիցն 'ի նոսա՝ 'ի յանդիմանութիւն նոցա: Իսկ առ որս գնացեալ և ընկալեալ եղեն, ետուն

նոցա զիշխանութիւնն՝ զոր առին ՚ի Տեառնէ, ըստ նորին հրամանի՝ թէ որպէս «Զոր առէք՝ և ձրի տուք»: Իւ-օրինակ մեզ Պետրոս. զի նա յառաջ էր որոշեալ վիճակ ՚ի Տեառնէ թլփատութիւնն. և զի ՚ի Հռովմայեցւոցն ընկալաւ զյաղթանակ մարտին, դարձեալ ՚ի նոսա. իսկ այժմ Հռովմայեցւոց առաքեալ է՝ և կոչի. նոյնպէս և Բարթուղիմէոս և այլքն զոր ասացաք՝ մեզ են, և առին. Իսկ եթէ նոքա՝ ոչ մեզ, և ոչ Պետրոս՝ նոցա. ապա եթէ Պետրոս նոցա, Բարթուղիմէոս և այլքն մեզ տուանց հակառակութեան:

Իսկ զոր ասէք՝ անարգան դառնալ մեզ. և այդ յիրաւի, զի ՚ի մետասաներորդ ժամու. և այս ոչ ՚ի հեղգութենէ մերմէ, այլ ՚ի կոչողին ձայնէ էաք վերջնոտեալք. և այս յայտ ՚ի տանուտեառնէն՝ զոր արարն. զի յորժամ յայց ել մեզ ՚ի մետասաներորդ ժամու, և կոչեաց զմեզ ըստ ողորմութեան իւրում յայգին իւր ՚ի ձեռն առաքելաշնորհ առնն Աստուծոյ սրբոյն Գրիգորի Պարթևին, հաւասարեաց զյօժարութիւն մեր ընդ քրտանց առաջնոցն ՚ի տուրս վարձին, զոր յաչաղեալ առաջնոցն: